

כתר מלכות

6

הירחון התורני מבית היוצר של מוסדות ישיבת 'כסא רחמים'

אייר התשפ"ה

מלך על כסא רחמים
פרקים בלתי ידועים על
יובל שנות הנהגת הישיבה
והעמדת תלמידים

סופרי המלך
ראיון עם עורכי
ספרי מרן

הרגע שלי
רבני הישיבה ותלמידים
שבים לרגע שלהם
עם מרן

ענין נכות

אז מבכו לאח
ואז מנודו י.
כ"א כ"ה אהואק
ש"מכ"כ א"י ח"י
א"מ אסרה.

בשער ההיכל

נתייתמנו!!!

קול נהי נשמע בציון - איך שודדנו!
מורנו ורבנו ומאיר עינינו - איננו!
שבת משוש לבנו - נהפך לאבל חגנו,
נפלה עטרת ראשנו, אוי גא לנו כי חטאנו.
ויסע מלאך האלוקים העומד לפני מחננו.
משיח ה' רוח אפינו,
אשר בצלו נחיה אמרנו,
נלקח בעוונותינו.
למנוחות הוא נסע ולאנחות עזב אותנו.
אהה עלינו! עולם חשך בעדנו!
גדול כים שברנו, מי ירפא לנו?
מי דעה יורנו, ומי שמועה יביננו
מי ישובב נתיבותינו, ומי ימלא חסרוננו!
הרבה מעות בידינו
ושולחני להרצותן אין לנו.
רק ספריו, זאת נחמתנו
עד בוא משיח צדקנו.

בעת הקבות אור העולם המאיר לארץ ולדירים, חשכות ירדה
על כל בית ישראל. אך אנו - תלמידי ובוגרי הישיבה שזכינו
ליהנות מקרוב מהאור הגדול - מרגישים היטב עד דכדוכה של נפש
את חוזק הקדרות, גודל החיסרון ועומק החלל.

במעמד נורא ההוד שהיה באשכבתיה דרבי, מעמד מלא בחרדת אלוקים שלא זכור
כמותו, הרבבות שביכו מרה את לכתו, לא בכו רק על פרידה מגדול דור - היתה שם גם
פרידה מדור.

האלפים לא מיררו בבכי רק על ענק עולם - אלא על עולם שהלך.
הכאב לא היה רק על איש האמת שפרח לעולם האמת - אלא על מושגים של אמת שकेת יצטרכו
להגדיר אותם מחדש.

דור שהולך ואינו בא - לקח עמו מרן בלכתו.

היתה שם תחושה שהעולם נפרד מדמות נדירה הקשורה בהוייתה לדורות קדמונים מזמן "תור
הזהב" שבספרד, בבחינת מה שאמרו חז"ל "אין בדורו של רבי מאיר כמותו" (עירובין י"ג ע"ב).
פרצי הרגש העזים היו על ההבנה שנפער חלל עצום של גאון ואיש אשכולות בעל רחבות אופקים
וכח חידוש פרה ורבה, שהעמיד דור של תלמידי חכמים, וגאונותו היתה בקנה מדה היסטורי, עד
שאפילו מאה רבנים לא יוכלו למלא את החלל שהותיר.

בכינו כי חלחלה למוחנו ההבנה שזכינו להסתופף בצל כנפי גדול עולם, ואולי לא מספיק ניצלנו כל
רגע במחיצתו, לא מספיק קיימנו "חזיתיה לרבי מאיר".

לולא שמרן הכין אותנו לפרידה במשך השנה האחרונה, כשהוא רומז בכמה הזדמנויות כי קרבה עת
פקודתו - כי אז השבר היה קשה מנשוא.

נחמתנו היחידה היא החיבורים הפלאיים שהותיר אחריו ברכה, ואלפי השיעורים שמסר במסירות
במתיקות לשון שהיתה מלטפת ומפלחת כאחת. דרכם נמשיך להתחבר לדמותו המיוחדת, והם יהיו
המצפן שיאיר את דרכנו.

נמשיך לדבוק בדרכו, ללמוד מתורתו, ולחנך את בנינו ותלמידיו על ברכיו - עד אשר נזכה לראות
שוב את פניו המאירים בתחיית המתים ובביאת גואל צדק במהרה בימינו. אמן.

בברכה
המערכת

הכיתוב מתוך צוואתו הקדושה

יו"ל ע"י

מוסדות ישיבת 'כסא רחמים'

המרכז רח' הרב עוזיאל 26 ב"ב

1700-50-51-52

ykr.org

kise.rahamim@gmail.com

עורך:

הרב עובדיה חן

גרפיקה ועימוד:

שוהם

OVD5555@GMAIL.COM

הדפסה:

אביבית הפקות

054-6740977

תמונות:

ארכיון עובדיה חדוק

עזרא טרבלסי

י.מ.

ארכיון הישיבה

הרב דוד חדאד

משה אהרון חדאד

לתגובות:

7654216@GMAIL.COM

לקבלת העלון במייל

שלחו בקשה ל:

ktr.m.ykr@gmail.com

**מאמר שכתב מרן ראש הישיבה גאון ישראל זצ"ל
לכבוד הילולת מרן הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל, ונאים הדברים למי שאמרם.**

גדולים צדיקים במיתתם

מורי ורבותי!

המפרשים שואלים: למה קוראים ליום פטירת הצדיק בשם "הילולא" שהוא לשון חתונה של שמחה כמו שאמרו בגמרא (ברכות דף ל"א רע"א) רבי פלוני עבד הילולא לבריה, והלא לכאורה צריכים להצטער מאד בפטירתו ולעשות תענית ומספד וכו'. ולא עוד אלא שישנם צדיקים כמו רשב"י וחבריו, שעושים אנו ביום פטירתם שמחה ממש בריקודים ושירים וכו', והם עצמם מקפידים על כך כידוע הסיפור מהאר"י ז"ל שרשב"י הקפיד על חכם אחד היות ואמר נחם ביום ל"ג לעומר, ולכאורה קפידא זו מה סיבתה?

אמנם באמת עלינו לדעת כי רק למראית עין הצדיק נפטר ונסתר מעינינו, אבל נשמתו חיה וקיימת בגנזי מרומים, וכל ימי חייו היה הצדיק עובד בשביל הרגע האחרון, כמו שכיר יום המצפה לקבל שכר עבודתו, "כעבד ישאף צל, וכשכיר יקוה פעלו" (איוב ז' ב'). וביום פטירתו עולה נשמתו במעלות נשגבות, והוא בשבילה בחינת חתונה שמזדווגת במקור מחצבתה ושבה אל שרשה, לכן נקרא הילולא.

ובזה מסבירים מה שאמרו רז"ל (שבת דף קנ"ב ע"א) זקני עמי הארץ כל זמן שמזקינים דעתם מיטרפת עליהם, וזקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתם מתיישבת עליהם. כי עמי הארץ הרודפים כל ימיהם אחר תאוות והבלי עולם הזה, כל עשר שנים שחולפות מימי חייהם מסתכלים בעצב, שהנה חלפו עשר שנות תענוגות ומתקרבים כל יום לקראת המות אשר שם לא תהייה עוד תאוות ותענוגות. אבל הצדיקים להיפך, שכל יום ויום מתקרבים לקבל שכרם והם מחכים לרגע הזה, ואדברא בימי חייהם הם סובלים ע"פ רוב כמה יסורין, ולכן בזקנתם דעתם מתיישבת עליהם שעוד מעט הולכים לקבל שכרם. והתוספות בסוף מסכת מנחות (קג:) מספרים על רבינו קלונימוס שהגיה שלשה דברים כמפי נבואה בשעת פטירתו. דוקא בשעה שרוב בני אדם מחשבותיהם מטורפות והם חרדים לקראת המות, רבנו קלונימוס היה בדעת צלולה ושקטה, והצביע על שלשה מקומות תמוהים בש"ס הטעונים תיקון, והגיה אותם "כמפי נבואה".

ושנית, הסבירו המפרשים ז"ל טעם ההילולא, להשריש בקרבנו אמונת אומן שגדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם (חולין דף ז' ע"ב), וכמפורסם על כמה צדיקים שהמתפלל ומשתטח על קברם נענה.

ובזה יובן מה שאמר רשב"י ע"ה בשעת פטירתו (סוף אדרא זוטא) המלים האחרונות שלו "כי שם צוה ה' את הברכה

חיים עד העולם", ולא סיים את המלה "חיים" עד ששכחו דבריו ונתבקש בישיבה של מעלה. כי הפטירה בשבילו היא לא מות כלל אלא חיים שקטים ושלווים יותר, חיים עד העולם - לעד ולנצח נצחים. וכן ראינו במורנו הרב [ר' רחמים חי חויתה הכהן] זצ"ל, כידוע לכל שבשנת פטירתו היתה עצירת גשמים גדולה, וביום פטירתו ארובות השמים נפתחו.

רואים אנו בפרשת השבוע "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים. ויקח משה את עצמות יוסף עמו" (שמות י"ג ח-י"ט). ומפרש בספר מעיינה של תורה "וחמושים עלו", שיצאו מזויינים. ואם תשאל מה היה כלי זינם? התשובה: לא פנטומים [מטוס קרב] ולא טילים ולא טנקים, כי כל אלה ישנם גם לאויבינו, אלא "עצמות יוסף", זכותם של הצדיקים היא המגינה על בני הדור בחייהם ואף כי לאחר מותם.

כן ראינו בפרשה זו: "ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן וגו' למשמרת לדורותיכם" (שמות ט"ז ל"ב). זה רומז על החיבורים וכתבי יד שהניח הצדיק אחריו, והם צנצנת המן, כי המן עצמו נגנז ונעלם. ובימי ירמיה הנביא שהוכיח לישראל שיעסקו בלימוד התורה, אמרו לו אם נלמד תורה איך נתפרנס? עמד והוציא להם צנצנת המן, ככתוב: "הדור אתם ראו דבר ה' המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה?" (ירמיה ב' ל"א), לאמר: ראו והווכחו האם עזבתי לישראל רעבים במדבר בארץ תלאובות, הלא דאגתי למחסורם וכלכלתי אותם במן על טבעי, וזו צנצנת המן לעדות.

אותו המשל אפשר לומר על החיבורים שמניח הרב הצדיק אחריו, שאם יבא מישהו ויטעון מה אתם מספרים מגדולתו של הרב, ומה גבר בגוברין, והנה לא פסו חכמים וצדיקים מבית ישראל. עונים לו: "הא צנצנת המן", צא וראה עם כל יסוריו וטיפוליו בצרכי צבור מצא פנאי ואפשרות לחבר את כל החיבורים הגדולים האלה בכל מקצועות התורה, והעמיד תלמידים גדולים ששמם הולך מסוף העולם ועד סופו.

לכן עלינו לעודד ולתמוך בהוצאת כתבי יד מורנו הרב ז"ל, וגם לעזור לישיבה הנקראת על שמו "כסא רחמים" שנוסדה בידי תלמידו של רבנו מרן ר' מצליח מאזוז זצ"ל על שם מוה"ר ז"ל. ותודתנו נתונה לכבוד מרן הגאון ר' רפאל צבאן (שליט"א) העומד בראש המפעל הגדול של הוצאת כתבי מוה"ר ז"ל לאורה, שיעניק לו השי"ת בריאות וכח עד עשותו ועד הקימו מחשבות לבו. ועינינו תחזינה בבוא גואל צדק במהרה בימינו אמן.

מלך על כסא רחמים

אלפי תלמידים נוצקו במשך למעלה מיובל שנים בכור ההיתוך של "כסא רחמים", נצרפו כצריך כסף בלהבות אש חכמת תורתו הבוררת והיוקדת של מרן זצוק"ל. עדרים עדרים של תלמידים מקשיבים, העמיד מרן מהמסד עד הטפחות בעשרות שנות הרבצת תורה, לגיונות של צורבים אשר הקימו דור מפואר של תורה. ועתה, איבדה הספינה את קרביטה הגדול שניווט אותה ביד רמה והעמידה בקרן אורה * גילויים נדירים ופרקים בלתי ידועים על הנהגת הישיבה מיום הקמתה בארץ ודרכו המיוחדת של מרן בהעמדת תלמידים

| הרב עובדיה חן |

שיעור בעיון

מאבותינו ורבותינו גאוני ספרד לדורותיהם מימי הראשונים והגאונים.

כדי לפתוח ישיבה באותם ימים, ועוד ישיבה ספרדית - דרושה היתה תעוזה רבה. באותו זמן היו בארץ בסך הכל כמה ישיבות ספרדיות בודדות. ובהעדר מקור תמיכה, הדבר נראה בגדר חלום. הנכונות של אנשים צעירים בגילאי העשרים, לטול על שכמם את עול הקמת הישיבה, היה מעשה אמיץ ונועז חדור במסירות נפש.

רבים הרפו את ידם של הבנים מלפתוח את הישיבה כל עוד שאין בסיס כספי מסודר, אבל הם היו חדורי שליחות ולא שעו לדבריהם, "כמו שאבא פתח את הישיבה מכלום והצליח, כך אנו נעשה ונצליח..." הם הבטיחו לכל מי שניסה לייאש אותם.

כאשר נשאל מרן זצ"ל על סיבת הבהילות לפתוח את הישיבה, השיב כך: "שואלים, מדוע מיהר הקב"ה ונתן את התורה בסך הכל חודשיים אחר יציאת מצרים, ולא נתן שהות של שנה-שנתיים על מנת שבני ישראל יכינו את עצמם? ומשיבים, שדבר שאינו נעשה מיד, לבסוף לא

מלכותו של מרן זצ"ל על "כסא רחמים", החלה עם הקמת הישיבה בארץ בשנת התשל"א. עד אז בחו"ל כיהן כתשע שנים כראש ישיבת חב"ד, אם כי מרן האיש מצליח עירבו בכל השנים האלו גם בהנהגת "כסא רחמים".

כשעלו מרן זצ"ל ואחיו שליט"א לארץ לאחר הרצח הנורא של אביהם הגדול מרן האיש מצליח זצ"ל, בטרם דאגו לפרנסתם, לפני שמצאו בסיס לתמיכה כספית, ובטרם קבלו תקציבים מסודרים, החליטו לפתוח את הישיבה מתוך בטחון איתן בבורא עולם, בחיקוי מושלם אחר הנהגת המופת של אביהם הקדוש, שפתח את ישיבתו בתונס במסירות נפש, ללא תמיכה כמעט.

וכך, מספר חודשים אחר שזכו לחונן את עפר ארצנו הקדושה, בסיוע מנהל הישיבה רבי שמואל עידאן זצ"ל ובעזרת הפרוטות שנותרו מקופת הישיבה בתונס, תקעו הרבנים יתד בארץ הקודש, וייסדו בפרדס כץ את הישיבה מחדש בחודש אלול תשל"א, מתוך מטרה אחת לשם שמים: להמשיך מורשת אבות בדרך הלימוד והעסקת השמועה המסורה בידינו

ולכן הוא ויבלח"ט מורנו רבי רחמים, הפרישו משכרם כל אחד 50 לירות והוסיפו למשכורתו של רבי צמח.

הלכו בדרכי העיון

כאור השחר העולה קמעא קמעא עד שמאיר פני המזרח, כך ישיבת "כסא רחמים" שלחה את אט נגוהות אור לכל עבר עד אשר בכל הארץ יצא קוה ובכותל המזרח נקבע מקומה. תלמידי הישיבה החלו לפרסם מפרי תנובתם חידושים ושאלות ותשובות מעל גבי ירחון "אור תורה", ולישיבה החלו לנהור בחורים מצוינים שביקשו להתבשם משיעוריו של מרן ראש הישיבה וְאָחֵיו בשיטת העיון הספרדית ולאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא.

בשנת התשל"ט, נכנס ללמוד בישיבה, בחיר תלמידי הישיבה הגאון המופלא רבי **משה לוי זצ"ל**, יחד עם שנים מחבריו מיישיבת הישוב החדש - יבלח"ט"א הדיין הגאון רבי **אפרים הכהן** שליט"א (דיין בבית הדין הרבני בתל-אביב, ומחבר שו"ת 'ארץ אפרים'), והגאון רבי **אליהו כהן שליט"א** (ר"מ בישיבת 'אור המאיר' באלעד). יחד אתם הגיע ללמוד בישיבה הגאון רבי **דוד קרעי** שליט"א (רבו של מושב זמרת).

מסתבר שמה שהביא את הבחורים המובחרים הנ"ל להסתופף בצלו של מרן, לא היה אלא מאמר קטן בכמות אך גדול באיכות בשם **"דרכי העיון"**, שנכתב ביד אמן על ידי מרן בשנת התשל"ט כעיסור סופרים לספר "ויברך ישראל" ח"א (להגאון רבי ישראל כהן שליט"א עורך ירחון 'אור תורה'). המאמר שעסק ביסודות העיון עם ראיות ודוגמאות מקוריות ומפתיעות, הכה גלים והפך לשם דבר בקרב בני הישיבות והכוללים. השפעתו של המאמר היתה כה עצומה, עד שאותם בחורים שלמדו בישיבות ששמו הלך לפנייהם מבחינה גשמית ורוחנית, פנו ללמוד בישיבה חדשה שסבלה באותו זמן מתנאים גשמיים ירודים.

הגעתו של הגר"מ לוי זצ"ל לישיבה, לוותה בהשגחה פרטית מופלאה. בטרם החליט אם ללמוד בישיבה, ביקש לתהות מקרוב על קנקנה, והגיע להיכל הישיבה הקדושה "כסא רחמים", אז במעונה הישן ברחוב הרב שר 14 בבני-ברק.

באותה שעה, מסר מרן שיעור בגמרא מסכת כתובות, והנה, במהלך השיעור נתקלו בתוספות מוקשה שדורש הבנה וליבון כראוי. הבחור משה שישב בין התלמידים, נדהם. יד ההשגחה העליונה! הלא זה התוספות שלמדנו רק לפני כשבועיים בישיבה. היה זה שיעור שקשה לשכוח. שיעור שהסתיים במלים של הר"מ: "ליישוב תוספות זה, **נזכה רק אחר תחיית המתים!**".

משה נדרך. היצליח ראש ישיבת כסא רחמים ליישב את הקושיות העצומות הנצבות סביב דברי התוספות כצוקים מתנשאים...?

והנה מרן, מנתח את הסוגיא בשפה ברורה ונעימה - בדיוק על פי שיטת העיון עליה כתב את מאמרו המפורסם, ומשה עומד נפעם ומשתאה, ההצליח ה' דרכו? הוא מאמץ את מוחו ומגלה כי על פי הסברו של מרן בדברי התוספות, כל הקושיות נפלו בזו אחר זו כמגדל קלפים - התוספות ברור ומחזורי היתב, ואין צורך בפלפולים הרבים בהם ניסו ביישבתו לתרץ את הקושיות...

הודה משה ברגש רב לה' יתברך על אשר הנחה בדרך אמת והתיר את ספקותיו - הן הספק בדברי התוספות, והן הספק הפרטי שלו, לאיזו ישיבה ישים פעמיו. מבחינתו, תחיית המתים כבר הגיעה, והוא מחליט שלכאן הוא מגיע ללמוד, כאן הוא מצא את מקומו! פה אשב כי איוותיה.

באותן שנים, קיבלה הישיבה תנופה משמעותית. הבחורים החדשים יחד עם הוותיקים הצעידו את הישיבה בכמה מעלות קדימה. נוכחותו של

יוצא ממנו מאומה. אחר רציחתו של אבא, לב כולם היה חם להמשיך את הישיבה ולפתוח אותה בארץ ישראל, בפרט שזו היתה צוואתו. אילו היינו מחכים, סביר להניח שהישיבה לא היתה נפתחת לעולם. וכפי שאכן קרה אחר פטירתו של הגאון רבי **רחמים חי חויתא הכהן** זצ"ל. פרסמו אז שעומדים להקים ישיבה בארץ על שמו, וכיון שלא נעשה דבר מחוסר אמצעים, מתשי"ט שנת פטירתו עד שנת תשל"א שהוקמה כסא רחמים בארץ על שמו, לא קמה שום ישיבה. צריך להתחיל גם בלי כסף! אבל כמובן, שאם אבא לא היה פותח את הישיבה בתונוס, לא היינו מעיזים להתחיל עם זה."

יש לציין כי כשנבנה בנין הישיבה, הקפידו מרן זצ"ל ואחיו שליט"א שאפילו יסודות הבנין יבנו לשמה. סקרן כי היה מציץ לאתר הבניה בראשיתו של יום עבודה, יכול היה לקלוט את הקבלן מר שמילה מוציא מכיסו פיסת נייר וממלמל משהו מתוכה. כדי להפיס דעתו של אותו סקרן, נגלה כי זהו נוסח שמסר לו מרן זצ"ל לאומרו בכל יום לפני תחילת העבודה כדלהלן: "הרי אנחנו בונים בית זה שישמש בית-מדרש לתלמידי חכמים לתורה ויראת שמים. ויהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידינו. ויהי נועם וכו'" (מובא בספרים בשם הגר"א שאם אומרים זאת, זוכים שתשרה השכינה בבית המדרש). נוסח זה משמש גם כיום לקבלנים בבניית שאר מוסדות הישיבה ברחבי הארץ.

שבת, קודש להתרמות

חבלי הלידה של הישיבה לא היו פשוטים כלל וכלל. "ארץ ישראל נקנית ביסורים וגם תורה נקנית ביסורים, וכאן היו שתייהן" התבטא פעם מרן על אותם ימי בראשית. יש לזכור גם שהקמת הישיבה היתה בצל האסון הכבד של פטירת האב הגדול שטרם נסתיימה שנת אבולו, והבנים היו נתונים עמוק עמוק בתוך הרושם של הטרגדיה הנוראה. תוך כדי הקמת הישיבה גם היה עליהם לסבול את קשיי הקליטה בשנים הראשונות בארץ על כל המשתמע מכך. התלווה לכך גם עול פרנסת ביתם, ובעיקר עול החזקת הישיבה בשנותיה הראשונות שיותר משהיה עול רוחני - היה עול גשמי.

הנה למשל קושי שכיום יישמע תלוש מהמציאות. רוב הבחורים בישיבה היו עולים מחו"ל, והיו מתקשים לדבר בשפה העברית. בשל קשיי השפה, היה מרן עורך בימי ששי הַקְּתָבָה, ומבקש מהתלמידים לכתוב מאמר ספרותי.

אולם עיקר הקושי היה בגיוס תרומות לישיבה החדשה. לשם כך, נוצלו השבתות, בהן נאלץ מרן להיעדר מביתו, וללכת לשבות באחת מערי הארץ, שם היה מסובב בין בתי הכנסת ומתרים עבור הישיבה.

כך, בתוך פחות משלש שנים, **ביקר בלא פחות משלשים וחמשה יישובים**. לפעמים בשבת אחת דילג בין כמה מושבים, כשהוא דואג להכין מערב שבת עירוב תחומין באמצע הדרך. "מדלג על ההרים מקב"ץ על הגבאות" היה מליץ על עצמו. באחת השבתות כיתת רגליו מרחק הליכה גדול - מנתיבות למושב בית הגדי ולמושב שרשרת. אפילו ביום הכפורים, היו מרן זצ"ל ואחיו מורנו רבי רחמים שליט"א משמשים חזנים בערי השדה כשהכנסות קודש לישיבה (ראה תמונת מודעה).

מאחר שאת כל יומו הקדיש עבור הישיבה כמעט ללא תמורה, בקושי נותר לו כסף עבור מזון ושכר דירה. כדי לקושש מעט מעות כדי קיום, הקדיש את שעות הפנאי הבודדות לעריכת וההדרת ספרי חכמי ג'רבא ותונוס, מתוך אהבה עמוקה למורשתם.

בזכרונותיו מספר מרן הגאון רבי צמח שליט"א כי באותה תקופה היו שלושת האחים מקבלים 450 לירות לחודש. רבי צמח שהתברך במשפחה גדולה בפ"י, ביקש תוספת כי אין הקומץ משביע. מרן שהיה אחראי באותו זמן על קופת הישיבה, העדיף לא לפרוץ את גובה המשכורת שנקבע,

במשך כשעתיים שיעור בעיון. לא תמיד היה הדבר קל, ובכל זאת הקפיד למסור את השיעור תמידין כסדרן.

אפילו בשנת תשל"ד, אחר ששחרר מבית הרפואה והחלים בביתו, לא ויתר על השיעור. התלמידים היו מגיעים לפניו בשבתות ולומדים לפניו בספר העמוק "בית אברהם" לרבי אברהם מגוץ הכהן זצ"ל העוסק בהלכות תערובות. בשנת תשס"ג עבר מרן ניתוח בעיניו שנכשל, ולמרות קושי הראיה - לא ויתר על מסירת השיעור. כדי ישלח לראות, היה הרה"ג ר' נסים מזגני שליט"א מצלם לו את דף הגמרא בהגדלה רבה, באורך של מטר, עד שהיה הדף מכסה את כל השולחן.

פעם הוצרך לנסוע לשתי חתונות של נדיבים - אחת בצרפת והשניה בארצות הברית, באותו שבוע בהפרש של שלשה ימים. משמשו המסור ר' עובדיה חדוק הי"ו הציע שיעשה "גשר" ויטוס ישירות מצרפת לאמריקה,

הגר"מ לוי בישיבה, משאו ומתנו עם מרן, והתמדתו הגדולה - השפיעו רבות על כולם, מאז ועד עצם היום הזה.

"בזכות אבא שיסד במסירות-נפש את הישיבה", אמר פעם מרן "קבלנו גאון כזה במתנה מן השמים. מי היה מביא לנו ת"ח כזה שכל הישיבות היו שמחים ומתפארים בו?!".

מעניין לספר כי באותן שנים מי שהיה מעיר את התלמידים לעבודת קונם בכל בוקר, היה מרן בכבודו ובעצמו, כהמשך להנהגת אביו רבנו שהיה מעיר את התלמידים בעצמו בישיבה בתונס. בהמשך, החליפו תלמיד הישיבה הגאון רבי נסים ארביב זצ"ל (רב מושב "בן זכאי" ומחשובי הר"מים בישיבה).

כי מן הבאר ההיא ישקו

בשיעור בעיון בישיבה (שנת התשל"ז). צמוד לרב מצד ימין, יושבים הרבנים נסים ארביב, חיים אמסלם, אלי קבלן, בנימין שער. וצמוד לרב מצד שמאל, יושבים הרבנים זילברשטיין, יוסף זנוורי

עם תלמידי כסא רחמים' בתונס

וכך יחסוך בזמן וגם בעלויות. אך מרן שלל הצעה זו באומרו "איך נבטל את השיעור?!".

שיעור במסירות נפש

לרוב נמסר השיעור מתוך מסירות נפש כשהוא מסובל ביסורין. ובכך העביר לתלמידי השיעור גם **שיעור במסירות נפש** לתורה והרבצתה!

פלא עצום וגדול היה מתגלה לעיני התלמידים בכל יום. למרות שבכניסתו לשיעור היה מרן כואב ודואב, אך החל השיעור - כאילו כל היסורים פרחו ונעלמו והיו כלא היו. ברגע שצלל לתוך הסוגיא, היה מתמלא בעוז ובחשק שהדחיק ממנו את מכאוביו. וכפי שהעיד על עצמו פעמים רבות שמתיקות הלימוד משכיחה ממנו את כל הצרות והבעיות. ופעם התבטא באזני התלמידים: "כמו שאדם מוריד מחוץ לחדר את חליפתו ונכנס לשיעור - כך אני מסיר בכניסתי לשיעור את כל טרדותי.

כדברי הגמרא (סנהדרין כ"ד ע"א): "כל הרואה את רבי מאיר בבית המדרש כאילו עוקר הרי הרים וטוחנן זה בזה" - כך דומה היה מרן בשיעוריו העיוניים בישיבה. בעומק עיונו המבעית, נוטל היה הרים וטוחנן זה בזה בעמקות נפלאה מאין כמוה. לנגד עיני התלמידים היתה מתגלית גאונות במלוא מובן המלה, שלובה יחד עם ישירות עצומה, שדעת זקנים נוחה הימנה.

בתחילה התקבלה הישיבה בחשדנות-מה. סגנון הלימוד, המנטליות האוטנטית והגיית התפלה, היו כנטע זר בנוף "עולם הישיבות" הבני-ברקי, שהתקשה ועדיין מתקשה לעכל את יחודיותה... אולם היו מגדולי התורה שהיתה להם טביעת עין להכיר שזהו המקום המשמר מסורת עתיקת יומין ללא כחל ושרק.

כבר בשנותיה הראשונות של הישיבה, נמסר לידו של מרן זצ"ל מכתב אשר נשלח אליו מאברך שהתגורר בעיר נתיבות שבדרום. במכתב הוא פרש לפני מרן חמש עשרה שאלות הלכתיות. מרן ענה על השאלות, ולבסוף תמה: מה הביאו לשאול דוקא אותו שהיה אז צעיר כבן שלושים.

במכתב התשובה של אותו אברך התברר הדבר. "לא מכבר" סיפר האברך "הייתי בביתו של הגאון רבי **יעקב ישראל קנייבסקי** זצ"ל (הסטייפלר), וביקשתי שינחני בעצתו מי יורה דעה ומי יבין שמועה במנהגי ובפסקי הספרדים. והנה, קירב הסטייפלר את הספר שו"ת "איש מצליח (ח"א) שהיה מונח על שלחנו, פתח את הספר והורה באצבעו על כתובת הישיבה שהיתה רשומה מאחורי דף השער. "אל הכתובת הזאת תפנה, שם יגידו לך מה באמת הספרדים נוהגים" הורה.

ולא יעבור

לצד תפקידו בראשות הישיבה, נטל מרן על עצמו ללמד בכל יום

האתגר הגדול

על אף שכאמור השיעור כלל את טובי המוחות בישיבה שהתנסו כבר כמה שנים בלימוד דרך העיון, נזקקו התלמידים **להכין את השיעור - כמעט לאורך כל היום**, מחמת היראה להימצא לא מוכן, או לומר משהו שאינו מדויק. הדריכות היתה עצומה. תלמיד שלא הכין את השיעור כדבעי, היה מוצא את עצמו מגשש באפלה מול "קודים" עיוניים שעפו כגזים מכל עבר.

סיבה נוספת שחיבה את תלמידי השיעור לעמול היטב על הכנת השיעור, היתה חוסר הידיעה במי יבחר היום מרן להיות "מגיד השיעור". וזאת לדעת כי בניגוד לנהוג היום בשאר הישיבות, שהשיעור ניתן בצורת הרצאה מפי הרב - בשיעורו של מרן כמו בשאר השיעורים ב"כסא רחמים", השיעור לא היה נשמע מפי מרן, אלא על ידי התלמיד התורן של

השיעור הנכסף

כל בחור מיום שנכנס בשערי הישיבה, כִּמְה ונכסף ליום הגדול שבו יזכה לעלות ולהסתופף בשיעור העיון של מרן, אשר לרוב נמסר לבני שיעור ב' בישיבה גדולה.

ואל יהא הדבר קל בעיניכם - היכן עוד מצינו שבחור צעיר בגיל 18 יזכה לשמוע מפי גדול הדור בגיל גבורות שיעור בעיון עמוק ונפלא במשך שעותיים - יום אחר יום, שנה שלמה?... "כל פעם שהיינו רואים את הנהרה השפוכה על פניהם של הכתה המבוגרת יותר אחרי שיצאו מהשיעור של מרן, ציפינו מתי גם אנו נזכה..." מתארים התלמידים את ההשתוקקות.

מרן זצ"ל ויבלח"ט מורנו הרב צמח עם התלמידים הראשונים בשנת תשל"ב

מוסר שיעור לתלמידיו בישיבה ברחוב הרב שר

אותו יום שקורא ומבאר את הסוגיא, בעוד מרן יחד עם שאר התלמידים, מקשיבים לו, ומרן מנווט, מיישר מדריך ומנתב את השיעור בהערות והכוונות, ורק לאחר משא ומתן עם התלמידים, מבאר את מהלך הסוגיא לפי דעתו, לאמיתה של תורה. למביט מהצד, נראה הדבר כאילו מדובר בלימוד חברותא בין רב לתלמידיו ולא בשיעור רגיל, אך דוקא בדרך זו יש ברכה רבה, שכן התלמידים הופכים משומעים פאסיביים - לחלק חי ונושם בתהליך התהוות ובניית השיעור, ומתרגלים לנתח סוגיא באופן עצמאי. זה גם מחייב את התלמידים כולם להימצא בעומק הדברים (מעניין לציין כי כך התנהל השיעור בישיבות בארצות הספרדים, וכן בישיבת "פורת יוסף", בזמן שלימד בה הגאון הגדול רבי **עזרא עטייה** זצוק"ל).

במהלך השיעור ניתן היה לחוש ממש חשמל באויר. לא היתה זו התלהבות חיצונית - אלא קנאות של אמת לחתירה יסודית לעומק הפשט הנכון בדברי הגמרא, ובפרט בהבנת דברי רש"י.

האתגר הגדול בשיעוריו בעיון, היה לראות את התמודדות העיונית שלו - איך הוא מציג בפני התלמידים כמה "פשטים" ואפשרויות לפרש את הסוגיא, ובאזמל עיונו החד מבכר את האמיתי והפשטי מביניהם, כשהשיקולים מבוססים על דיוקי לשון, דברי הראשונים, והגיון ישר.

ואמנם, לא קלה היתה הדרך לזכות להימנות על תלמידי השיעור של מרן, שכן מרן עמד על כך ששיעורו לא ימנה יותר משישה עשר בחורים, על מנת שיוכל לתת תשומת לב לכל בחור ולהנחיל לו את דרך העיון כדבעי. מאחר שבכל מחזור היו כמה עשרות בחורים, הוחלט לערוך בתחילת השנה שלשה מבחני סינון קפדניים לבחינת העיון העצמי של התלמידים (על ידי שלשה מגאוני הרמ"ם - הגר"א מאדאר, הגר"י כהן, והגר"א מאזוז שליט"א). רק ששה עשר הבחורים שקיבלו את הציון הגבוה ביותר - זכו מידי יום בזכות הנדירה להשתתף בשיעור הנדיר ולקבל את התורה כנתינתה מסיני - באימה, ביראה, ברטט ובזיע.

אין לשער את הצער הגדול של מי שלא זכה, ונאלץ להישאר ללמוד בכתה מקבילה אצל אחד מהרמ"ם בישיבה. הכאב היה ממש, לעתים עד כדי דמעות. כשראו בהנהלת הישיבה את גודל תחושת האכזבה וההחמצה שיש לבחורים מכך, שינו בשנים האחרונות את הנוהל: בני המחזור חולקו לשתי קבוצות, ובסביבות חג הפורים, בוצעה החלפה, כדי שגם השאר יזכו לפחות לחצי שנה של שיעור עם מרן.

כלל כלל יש יוצא מן הכלל. לא פעם כשנודע למרן על בחור שקיים סיכון שייפלט מהמסגרת, אף שהבחור לא עמד בתנאים הנ"ל, היה חורג מן השורה ומכניסו לשיעור שלו, וכך היה מעלה אותו בד בבד על דרך המלך.

עם תלמידו הגאון רבי משה לוי ביום חתונתו

מוסר שיחה לתלמידים

במסירת שיעור בכולל 'תורת משה אמת' שע"י הישיבה בשנת תשמ"ה

משנתו החינוכית שהצליחה להעמיד עדרים עדרים של תלמידי חכמים. בהורמנותא דמלכא הורשינו להציג מספר שאלות בפני מרן, שניאות להאיר לנו את הדרך בשלל נושאים חינוכיים. באותה שיחה הצגנו בחרדת קודש בפני מרן שאלה מסקרנות: האם במהלך השנים השתנה משהו בגישתו החינוכית? תשובתו היתה מפתיעה: "הפסקתי לנזוף בתלמידים, על פי הכלל: 'מאן דקרי קרי, מאן דלא קרי ליהוי צוותא לחבריה' [פירוש: מי שקורא - קורא, מי שאינו קורא - שיהיה חברה לחברו. ופירוש רש"י: 'אינך זקוק לייסרו יותר מדאי ולא לסלקו מלפניך, אלא ישב עם האחרים בצוותא וסופו לתת לב']" (ב"ב כ"א ע"א). רק אומר לתלמיד בשפה רכה: "פעם אחרת לא תבוא לשיעור כשאינך מוכן, או שתביא אתך כרית לישון..."

אך כנראה שמקרה כזה הוא חריג שבחריגים, שכן כששוחחנו עם תלמידים שלמדו אצל מרן מכל הזמנים - הצד השווה שבהם, שכולם

לא אחת היה עוצר במהלך השיעור, זורק קושיא לחלל האוויר, ובסיומה אומר לתלמידיו: קושיא זו - תוכלו למצוא אותה רק אצל חכמי האשכנזים המובאים בספר "אוצר מפרשי התלמוד", ולפעמים להפך: קושיא זו - תמצאו שעומדים עליה רק חכמי הספרדים בספר "אוצר גאוני ספרד". או "קושיא זו מתאים לרש"ש להקשות, בא נבדוק...". ובדרך כלל נמצא שהיה קולע אל השערה.

מעיד תלמידו הרה"ג ר' יניב נסיר שליט"א: "מרן היה מכוין בדרך קבע לחידושי הראשונים תוך כדי קריאת הגמרא. הרבה פעמים כשהוצרכנו לעיין במראה מקום מדברי הראשונים ברחבי הש"ס (ובפרט בדברי רש"י), עד שהיו פותחים את הדברים פנימה, מרן כבר היה אומר את הלשון על פה מהזכרון. ועל כולנה בשיעור ראינו את מהירות החשיבה של הרב בצורה פלאית."

שיעור המוסר הגדול ביותר שהיו התלמידים לומדים מהשיעור, היה כאשר הגיע מרן למסקנא שהתלמיד צודק בטענתו. דופק היה דפיקה חזקה על השלחן וקורא בצהלה "אמת!". דפיקה זו מהדהדת לאורך שנים באזני התלמידים כל אימת שמישהו מעמידם על האמת. תלמידו הרה"ג ר' ניר אריאל שליט"א מעיד: "פירשתי פעם לפני מרן ראש הישיבה בשיעור איזו הבנה בדברי התוספות, ואז הוא דפק על השלחן ואמר לפני כולם: 'ארבעים שנה למדנו את התוספות הזה בצורה אחרת, וכך גם הבין מהרש"א, אבל כעת נראה לי שהדרך שלך נכונה יותר, כי מלשון תוספות חכמי אנגליה נראה כהבנתך'."

יבוקש הדבר וימצא כתוב

פעמים רבות, כאשר היו נתקלים בקושיא עצומה העומדת כחומה בצורה, מפליא היה לראות את מרן מפתיע בהברקה שהגרסא הנכונה אחרת, ובבת אחת הכל היה מתיישב להפליא.

מיד אחרי השיעור היו התלמידים ממחרים לבדוק בספר "דקדוקי סופרים" הכולל של גרסאות עתיקות וכתבי יד נדירים של התלמוד, ולרוב היה נמצא כהשערות בכתבי יד ישנים.

ובאמת, לפני הרבה שנים ספר "דקדוקי סופרים" לא היה בנמצא, וכשכמה תלמידים השיגו את הספר וקנו אותו בדמים מרובים, הביאוהו למרן. מרן עיין בו בחיבה רבה, ועיניו נצצו כשהבחין כי רבים מהמקומות - מצא אישור לגרסתו מתוך כתבי היד העתיקים.

והערב נא

אם יש משהו שאפשר לומר שלא היה קל למרן - זה ללמד בכח תלמיד שאינו רוצה. ופעם התבטא שדומה עליו הדבר כמו לשכנע אדם לטעום גלידה...

בראיון שערכנו עם מרן זצ"ל ב"כתר מלוכה" לפני שלש שנים לרגל ששים שנות הרבצת תורה והעמדת תלמידים, ביקשנו להתחקות אחר

מזכירים בערגה את אהבת התורה שנטע בהם. באותו ראיון נצלנו את ההזדמנות הנדירה לשאול את מרן את שאלת השאלות: ילמדנו הרב מנסינו הרב, מהי הדרך להאזיב את הלימוד על התלמידים? בתשובה ענה מרן שחשוב שהשיעור לא יהיה שגרתי ואפרורי. "מדי פעם" גילה הרב "אני זורק" לתלמידים חידה או סיפור הקשורים לסוגיא וזה מעניין אותם. הרב צבאן זצ"ל שאל אותי בזמנו: האם התלמידים אוהבים ללמוד? ואמרתי לו כן. בנוסף, מרן ציין את דברי הרמב"ם (בפירוש המשניות פרק חלק) שלפעמים כדי להגביר את חשקם של התלמידים יש "לשחד" אותם בכסף או במתנות, או בספר להקדשה או בעידוד על השכם. ואכן, התלמידים מעידים כי כאשר היו נתקלים בענין הקשה מאוד לפיחות, ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם, היה מבטיח לתלמידים שמי שידע לפתור את הקושיא, יקבל ממנו ספר עם הקדשה או סכום כסף.

אך הדבר החשוב ביותר שהרב הדגיש אז היה הזהירות הוא בכבודם של התלמידים. ואכן, תמיד היה מזכיר תמיד את דברי רבנו הרמב"ם (פ"ה מהלכות תלמוד תורה הלכה י"ב) שצריך אדם להזהר בתלמידיו ולא להבם, שהם הבנים המהנים לעולם הזה ולעולם הבא. ובספרו "ארים נסי" על יבמות (עמ' צ"ה) חידש על פי דברי הגמרא בכתובות (ק"ג סע"ב) שההוראה לזרוק מרה בתלמידים היא בצנעה דוקא אבל בפרהסיא בפני שאר התלמידים יש לכבדם. ע"ש.

כדוגמא ליחס מכובד לתלמיד גם כשצריך להעיר לו, מספר לנו תלמידו של מרן - רבי דוד חדאד שליט"א (מחבר הספרים "חדר הורתי"): פעם אחד התלמידים קפץ וענה משהו לא נכון. העיר לו מרן בחיוך: מחמת שקפצת לענות, לא הבנת את שאלתי. המשנה אומרת: אל תהי נבהל להשיב (אבות פ"ה מ"ו). הרמב"ם בפירוש המשניות מפרש אל תפחד להשיב, אלא תענה מיד, ואילו בחיבור (הלכות דעות פ"ב ה"ה) פירש הפוך - לא ימהר להשיב אלא יתבונן. ואין זו סתירה: את פירוש המשניות חיבר בצעירותו ואז היה תקיף, ואת חיבור המשנה תורה חיבר בזקנותו כשהזקין ודעתו התרככה עליו. ואילו אתה - סיים מרן - עדיין צעיר, לכן עשית כמו שהסביר בילדותו...

במכתב שנדפס בספרו "מגדולי ישראל" ח"ג, כתב מרן לאב של אחד התלמידים: "השתדלתי להחדיר בהם אהבת הלימוד, שהיא שוה בעיני יותר מהלימוד עצמו. לתת להם לקנא בגדולי עולם ולומר מתי אגיע למעלת הגר"א, החיד"א וכו' וכו', אין דבר חשוב מזה... בשיבות אחרות שראיתי, לפני בוא הר"מ להגיד שיעור לאברכים, האברכים מסתודדים ומשוחחים על דולרים ומניות וכתובות מזוזות וקניית דירות, ואצלי ב"ה בכלל השיחות הפרטיות של התלמידים (כשאני יוצא לזמן מה לחדר אחר) הם רק על הסוגיא ומפרשיה. המטרה שאת עולמם האמיתי יראו התלמידים בתורה, ולא יהפכו העיקר טפל והטפל עיקר".

אגב, באותו ראיון שאלנו את מרן: האם הרב יכול לציין הבדלים בין התלמידים בחו"ל לבין התלמידים בפתיחת הישיבה בארץ לבין התלמידים כיום? ותשובתו: "בחו"ל היו נשמעים להורים ואינם שואלים שאלות. בארץ ישראל פקחים יותר ושואלים, ואני צריך להסביר להם מעלת העיון והדיוק בפירוש רש"י והדקדוק בקריאה ובלשון. עכשיו כמעט הכל בסדר".

גדול עומד על גבם

במהלך השיעורים, היה מרן יורד מרום גדלו וגילו אל רמתם של הבחורים הצעירים ומכוון ומדריך אותם בשבילי עיון הש"ס.

בין השיטין, היה נוסך בתלמידים עידוד עוז ותעצומות להגביר חשקם בתורה ולייקר בעיניהם את תורתנו הקדושה ומתיקותה. פעם הבחין באחד התלמידים שפניו נפולות, פנה אליו בתמיה רבת: "הלא תלמיד חכם אתה, ולמה פניך נפולות?".

כרבי מאיר דהוה דייק בשמא (יומא פ"ג ע"ב), כך רבנו מאיר ידע למצוא לכל תלמיד פסוק או רמז לשמו, שדרכו היה מעניק לו עידוד. פעם היה תלמיד צעיר, שקריאת השיעור לפני מרן הטילה עליו אימה ורעד. מרן, ברגישותו הידועה, בכל פעם היה מנסה להרגיעו ולטעת בו בטחון, אך זה לא עזר. עד שבשיעור אחרי ראש השנה, פנה אליו מרן בפני התלמידים, ואמר לו בחביבות: "אתה יודע? תוך כדי שקראתי את ההפטרה בראש השנה, מצאתי את שם משפחתך בראשי תיבות!". נרגש התלמיד מאוד, ומאז קיבל בטחון עצמי, וממש הרגיש 'מקורב' לרב, שכן אפילו בהפטרה של יום הדין הרב חושב עליו...

תלמיד אחר, הרה"ג ר' חיים ברבי שליט"א, מספר כי בשיעור במסכת קידושין אמר הברקה שמרן נהנה ממנה, ואז אמר לו בחיוך מעודד: "אתה יודע? מוזכר במסכת שאנו לומדים שאתה אדם גדול!". התלמיד נדהם ולא הבין כוונת מרן, ואז ביקש ממנו מרן לדפדף במסכת קידושין לדף ל"ב ע"ב, שם מוזכר "רבן גמליאל ברבי", ומפרש רש"י: "כלומר אדם גדול, וכן כל ברבי שבגמרא".

גם במעמדי חלוקת התעודות על מבחני מסכתות בעל פה, היה מרן קורא בשם הבחור מקבל התעודה, מתעניין במשפחתו ומוצאו, ועל הדרך זורק לו רמז על שמו שיעודדו בהמשך הדרך.

כמלאך העומד על העשב ואומר לו "גדל!", כך בכל הזדמנות היה מרן מאתגר את הבחורים ונותן להם תמריץ לזכור ולהשקיע. כך לדוגמא, כשהיה מתחיל פסוק לא מוכר, היה מבקש מהבחורים לסיימו. וכן לגבי מקורות שונים, היה שואל "מי יודע איפה זה כתוב?...". פעם הכריז על תוספות קשה: "מי שידע מה כוונת התוספות - 'חכם יתקרי, רבי יתקרי' (ע"פ בבא מציעא פ"ו ע"א)".

בכל עת היה דואג להאדיר את כוחו של התלמיד, שיש ביכולתו למצוא חידושים מקוריים. תמיד הדגיש כי כל צורב באשר הוא מסוגל לחדש בעצמו, ולדלות פנינים חדשים שלא קדמו בהם אדם זולתו. מוחו החדשני סירב להבין כיצד יתכן שכן אדם לומד סוגיא ובמוחו לא יתנוצץ ולו רעיון אחד חדש. בעיניו, לימוד שאינו מוליד חידושים, הריהו סימן ללימוד לקוי. "מי שלומד סוגיא ואינו מוצא חידושים", היה נותן משל קולע, "דומה לאדם ששב מטויל באמריקה, וכשואלים אותו 'מה ראית שם?' הוא משיב בקרירות 'שום דבר'... וכי יעלה על הדעת?! ארץ שלמה, נופים, מראות, אנשים - ולא ראה כלום?!...".

תלמיד שהיה מעלה חידוש אמיתי בלימוד - היה זוכה ממרן לתשבחות חמות ולעידוד יוצא דופן. מעיד תלמידו הרה"ג ר' רמי חדאד שליט"א (ראש כולל "אור זרוע" בראש העין): "פעם בשיעור בחלק אבן העזר, קראנו בביאור הגר"א, ובאמצע הדיבור היה שם וכו'. תוך כדי קריאה, אמרתי אולי הגר"א ב"וכו" בא לרמוז לכך וכך. מרן התפעל מאוד, וכששוחחתי אתו לאחר מכן באופן אישי אמר לי: "כשאמרת את הביאור בביאור הגר"א, רציתי לקום ולנשק אותך במצח". משפט כזה רומם את רוחי למשך זמן רב".

קורה היה שבחור שלא היה מן הבולטים בשיעור, היה אומר משהו, וכדי לעודדו היה מרן מפתח את הדברים ויוצר מדבריו חידוש יש מאין. גם בספריו "ארים נסי" על הש"ס מוזכרים קושיות ותירוצים מהתלמידים **בשמותיהם** במטרה לעודד (ראה בהקדמתו לארים נסי כתובות שכן נכון בדורנו).

בענין שיתוף כלל הבחורים בשיעור, שאלנו באותה הזדמנות את מרן שאלה מעניינת: לאיזו רמה לימודית מגיד שיעור בישיבה צריך לכוון - לפי התלמידים המוכשרים או הבינוניים? ומעניינת עוד יותר היתה תשובתו: "לפי הבינוניים, ומדי פעם לזרוק שאלה קשה למוכשרים".

עם עוזרו הנאמן ר' עובדיה חדוק בחו"ל

תפלות יום כפור בבאר שבע ובפתח תקוה כשההכנסות קודש לשיבה

בכור המבחן

המבחנים שהיה עורך לתלמידי השיעור נודעו בחידוד המחשבה שדרשו. הוא היה מקפיד לשמור אצלו את כולם, וחלקם אף נדפסו בספריו "ארים נסי". דוקא מבחנים שבדרך כלל הם חיתת התלמידים, כאן הם שימשו כגורם לחיבוב הלימוד. השאלות במבחנים נערכו באופן שדי שהנבחן ישיב תשובה קצרה כדי לבחון את הבנתו בסוגיא.

מאפיין מיוחד במבחנים, שלפעמים התשובות היו צריכות לבוא בצורת טבלא, כך שהתלמיד שבקי בסוגיא נדרש למלא כהלכה את המשבצות. באחד המבחנים מצאנו טבלא אחת עם 32 משבצות (בסוגיא בפסחים דף כ"ה ע"ב, הטבלא נדפסה בספרי "ארים נסי" פסחים עמוד תקמ"ד). מבחן זה ערך מרן לתלמידיו בשיבת חב"ד בתונס, ורק תלמיד אחד (הרה"ג ר' חיים פרץ שליט"א, כעת דיין בפאריז) הצליח למלא לנכון את הטבלא. בהקדמת ארים נסי יבמות מעיד מרן מתוך נסיון רב שנים כי שיטת הטבלאות מועילה לשון ולזכור את כל הפרטים בסוגיא בדיוק - אחד מהם לא נעדר, ולפעמים יכולים להגיע לששים וארבעה סעיפים בסוגיא.

היו שנים שמרן נהג בכל יום להכנס לאחת הכתות כדי לעמוד מקרוב על רמת הבחורים והתקדמותם. כל כתה למדה מסכת אחרת, ולפעמים היה נכנס באמצע דיבור של מהר"ם שיף או מש"ך קשה, וכולם נדהמו לראות איך ללא הכנה מוקדמת הוא צולל תוך רגעים אחדים לעמקי הסוגיא.

בהקשר לכך מעיד תלמידו הרה"ג ר' יוסף פרץ שליט"א: "בשנה שלמדנו חולין אצל מורנו הגאון הרב ינון חורי זצ"ל, היה לפעמים מרן נכנס לשיעור. והיו נושאים זה עם זה באמצע השיעור ומעלים אבק קודש עד כסא הכבוד. בתחילה עוד הבנו משהו משיחתם, אך מהר מאוד הם עברו לדבר בקודים... למחרת היה רבי ינון מבאר לנו על איזה דקויות פלפלו הוא ומרן ראש הישיבה! אשרי עין ראתה כל אלה!

מלבד שיעוריו בעיון, נהג מרן למסור שיחות מוסריות קבועות פעמיים בשבוע - ביום ראשון לבני הישיבה הקטנה, וביום חמישי לבני הישיבה הגדולה. בפתחת כל שיחה היה נוהג לקרוא כמה פרקי תהילים בניגון ובהטעמה ובהשתפכות הנפש, כשהוא קורא פסוק והבחורים משיבים אחריו בפסוק הבא. היה זה למעשה חלק בלתי נפרד מההכנה לשיחה עצמה - להכין את הלבבות ולפתוח פתח לאמונה תמימה, יראת שמים

בנוסף, היה מרן מעודד כל בחור בתחום שהוא מוכשר בו. מספר תלמידו הרה"ג ר' אדיר עמרומי שליט"א (ראש ישיבת "אור מאיר"): "אני אוהב שירה, וכשנכנסתי לשיבה, ועדיין לא מצאתי את מקומי בלימוד העיון, ניגשתי למרן והבאתי לו חוברת שירים שכתבתי בס"ד. מרן לקחה אליו, התבונן בה מעט לידי, התעכב על מלות השירים, והראה התפעלות כדי לעודדני, למרות שהשירים היו פשוטים ביותר. הדבר עודד אותי והשפיע גם על שאר הלימודים".

כתוב זאת

דגש גדול שם מרן כל השנים שהתלמידים יכתבו את חידושיהם בסגנון צח וברור. כדי למסד את הדבר, הנהיג מרן שלכל תלמיד יהיה קונטרס מכורך שבו יכתוב את חידושי למשמרת, ומרן קרא לו בשם מיוחד שרומז לשמו ומשפחתו. כך למשל, לקונטרס של התלמיד הרב יוסף יצחק פינסון שליט"א (מתלמידיו של מרן בשיבת חב"ד בתונס) קרא בשם "וייף בגדלו" (ע"פ יחזקאל ל"א ז'). היו תקופות שמרן היה מגיה בעצמו את חידושי התלמידים, ולפעמים אף כותב להם את החידוש בעצמו.

מרן כידוע ראה חשיבות מיוחדת בהקניית יכולת קריאה וכתובה ב"כתב ספרדי" שבו כתבו רבותינו הקדמונים, לבל תשתכח כתיבה זו, שכן עדיין אלפי כתבי יד של רבותינו מחכים לגואל ופודה שיפענחם ויוציאם מתהום הנשיה. לימוד זה שילב במסגרת השיעור בדרך ייחודית ומאתגרת: לכל אחד מתלמידי השיעור היתה "מחברת כתב ספרדי". מרן היה כותב בכל מחברת, שורה בכתב ספרדי בראש העמוד, והתלמידים היו צריכים לחזור על שורה זו עד סוף העמוד, ולהגיש לפניו את המחברת לבדיקה. בתחילת המחברת השורה כללה את צורת האותיות לפי סדר הא-ב, ובהמשך לכל תלמיד היה כותב שורה אישית שתוכנה כלל הערה או מחמאה על כתב ידו או על דבר שאמר בשיעור, וכדומה. אחרי שהיה עובר ומתקן, היה כותב בראש העמוד שבדף הבא שורה נוספת שלרוב היתה כהמשך לשורה בדף הקודם, ושוב התלמידים היו צריכים לחזור ולמלא את העמוד. וכן על זה הדרך. היו תלמידים שניצלו זאת לשאול את מרן שאלות תורניות בסוף העמוד, ומרן היה משיב להם בראש הדף הבא בשורה אחת בלבד - אותה העתיקו שוב ושוב. נקל לשער כי מחברות אלו חביבות במיוחד על התלמידים, והם שומרים עליהן מכל משמר.

עם תלמידים בשבת בוגרים

במסירת תעודה לתלמיד

ביציאה מהיכל ישיבה גדולה

ודבקות בה' יתברך, שאופיינים כל כך לדרכו.

כאב רחום

למרות משא הישיבה והדור וכל טרדותיו ועיסוקיו, היה מרן מוצא זמן להתייחס לכל תלמיד כבנו יחידו ממש. לא פעם היה גם דואג לצרכיהם הגשמיים. כך לדוגמא, פעם שם לב שאחד הבחורים מרכיב משקפיים עקומים, קרא לו והביא לו כסף כדי שירכוש משקפיים חדשים. כך גם בחור שסבל מפצעי בגרות, דאג שיקנה משחה מיוחדת כשהוא מממן את קנייתה.

פעם, תוך כדי שיעור בישיבה, שם לב כי אחד מתלמידי הכיתה משתעל ללא הפוגות. ביקש מרן מתלמיד אחר שירד למטבח ויבקש בשמו מהטבחית, להכין לאותו תלמיד סיר עם תפוחי אדמה ופלפל שחור, בטענה כי זוהי רפואה בדוקה ומנוסה אצלו לצינון ושפעת. וכדרכו הוסיף בדרך צחות כי "שפעת" ראשי תיבות (מהסוף להתחלה) תפודים (-תפוחי אדמה) עם פלפל שחור. לבחור אחר שהתשעל ממושכות, המליץ שילך לרופא לעשות צילום, ולאחר מכן התעניין בתוצאות הבדיקה.

פעם אחד התלמידים לא הבין משהו בשיעור, ומרן שהרגיש כי לבו חלש, הפתיע אותו בשאלה "אכלת הבוקר?". הלה התנצל שקם מאוחר ודילג על פת שחרית. מיד שלף מרן עשרים ש"ח, ואמר לו: "לך תקנה אוכל, תאכל ותחזור לשיעור". הבחור ענה שתיכף מגיעה ארוחת הצהריים, אבל מרן עמד על כך שילך לקנות אוכל ויאכל.

מספר תלמידו הרה"ג ר' אדיר עמרזני שליט"א (ראש ישיבת "אור מאיר"): פעם הייתי נוכח כאשר אחד מתלמידי הישיבה ניגש למרן בשאלה: "יש לי מטבע של עשרה שקלים והתברר שהוא מזויף, מה הדין?". הציץ מרן בפניו של הבחור וראה שממונו חביב עליו, ובמקום להשיב לו, ביקש ממנו את המטבע, ונתן לו מטבע אחר תחתיו, ופטרו לשלום. אחר כך ביקש ממני לזרוק את המטבע המזויף לאשפה, והוסיף ולימדני את ההלכה: "אסור להשאיר מטבע כזה, וצריכים לזרוקו כדי שלא ישתמשו בו אחרים. ובזה תקיים את מאמר הכתוב "אל תשכן באהלך עוולה" (איוב יא, יד)!"

ותלמידיו השיבו לו אהבה והערצה כפליים. מי שלא ראה את יראת הרוממות שחשו כלפיו - לא ראה מימיו יראת תלמיד מרבו. תלמיד אחד

סיפר שבא לשאול אותו שאלה, ומרוב יראת הדרת גאונו ידיו רעדו בלי שליטה, עד שמרן ששם לב לכך בירר בדאגה: "למה אתה רועד, קר לך?...".

בכל הארץ יצא קום

אלפי התלמידים שהעמיד מהמסד עד הטפחות, רובם מחזיקים בתפקידים תורניים כדיינים ראשי ישיבות ראשי כוללים ורבני קהילות. בזכותם השפעתו של מרן באה לידי ביטוי בכל אתר ואתר. תלמידיו הם השלוחים שלו המעבירים את דרכו ושיטתו לכל שדרות הציבור. רבים מבוגרי הישיבה שבים לאחר נישואיהם אל הקהילות שבהם הם גדלו בצעירותם, והפעם כרבנים ומורי דרך.

שיעוריו של מרן משמשים להם כמצפן ומורה דרך בלימוד והנהגה. היתה תקופה שהבוגרים מהמחזורים הראשונים נפשם ערגה ללימוד העיון אצל מרן. ניגשו אליו וביקשו ללמוד אצלו שיעור בעיון. לשמחתם הרבה מרן נענה, ובמשך תקופה ארוכה היו באים מכל קצוי הארץ בכל יום ראשון לישיבה ולומדים לפניו בשעות אחרי הצהריים הלכות גיטין בבית יוסף ובהמשך מסכת בבא קמא בעיון. "כשחזרנו ללמוד לפניו", נזכר תלמידו הרה"ג ר' רמי חדאד שליט"א "הרגשנו שהחיישנים שלנו שנחלשו התחדדו שוב".

וגם אני ידעתי

השיעור ביום ג' באדר התשפ"ד, כחודש וחצי לפני פטירתו, נראה היה בתחילה כעוד שיעור שגרת - אחד מני אלפי השיעורים שמסר מרן מני ששים ושלוש שנים. אך לפתע תוך כדי השיעור, נדהמו הבחורים לשמוע מלים שהרעידו את מיתרי לבם. תחילה התנצל שיהיה עליו להיעדר כמה ימים מהשיעור בגלל שעליו לעבור סדרת בדיקות רפואיות, ואז אמר בקול שקט: "אל תתלוננו עלי - אני גמור! רבי חויתה ע"ה בשנה האחרונה שלו אמר 'השנה אני מסתלק'. אמרו לו: לא, אתה תחיה, אתה תחיה ותאריך ימים. אמר להם אני יודע...".

מרן אכן ידע גם ידע, אך רצה שגם התלמידים ידעו, שיתכוננו, שיוכלו לשרוד את השבר. כשם שתמיד דאג לתלמידיו - כך גם בימיו האחרונים דאג להכין אותם לפרידה הגדולה מרב שהיה קודם כל - אבא.

רבי הישיבה ותלמידים

שבים לרגע ולחוויה

אישית ומכוננת

במחיצת מרן ראש הישיבה זצוק"ל

ראה מעשה ונזכר הלכה ראש הישיבה מורנו הגאון רבי צמח מאזוז שליט"א

בכל דבר שהיה מרן ראש הישיבה זצ"ל נתקל בו - תכף ומיד מוחו היה פועל לקשרו למקורות בגמרא ובהלכה. לפני ארבעים שנה ביקרנו בירושלים, ועברנו ליד מוזיאון "היכל הספר". אמרתי לו: הלכתי למוזיאון הזה פעם וראיתי ממצאים מעניינים וכתבים עתיקים - אולי הרב ירצה להכנס? הסכים ונכנסנו.

הדבר הראשון שראינו היה כתר ארם צובה המקורי. היום מופצים ממנו צילומים - אך אז ראינו את המקור עצמו. מרן זצ"ל התבונן היטב באותיות, ואמר בהתפעלות: הו, בזה מתיישבת קושיית המפרשים על המובא בגמרא במסכת מנחות (דף כ"ט ע"ב) שהסופרים הדייקנים תולים את הרגל של הה"א. ושואלים המפרשים: ודאי שתולים, אם הרגל של הה"א דבוקה לגג זה חית, אז מה מיוחד בסופרים הדייקנים? אבל כאן בכתר ארם צובה רואים שבאמת הרגל של הה"א תמיד דבוקה, ההבדל בינה ובין הח' שהח' הרגל שלה שמנה, למעלה ולמטה הכל אותו עובי, ואילו הרגל של הה"א למעלה דקה [וע"ע בחומש בית נאמן בראשית, עניינים שונים ערך כתר ארם צובה שיישב נפלא גמרא נוספת וז"ל: ראיתי בכתר ארם צובה שהגוף פשוטה עשויה כמו זי"ן ממש שלנו, והזי"ן קצרה יותר ממנה ואיננה מגעת לשולי שאר אותיות. ובזה התיישב לי מה שסיפרו בגמ' שבת (דף קמ"ז ע"ב) על רבי אלעזר בן ערך, שבמקום "החדש הזה לכם" (שמות י"ב ב'), טעה וקרא "החרש היה לבם". ואינו מובן, דבשלמא מה שהחליף ד' בר' וכ' בב' לפי שהם אותיות מאוד דומות, אבל איך החליף בין ז' ל"י? ולפי הנמצא בכתר שהאות זי"ן נראית קטנה כמו יו"ד מובן. ונראה שמזה בא לפעמים חילוף בין נו"ן פשוטה לזי"ן. כמו בגמ' סנהדרין (דף ס"ג ע"ב) והעוים עשו נבחן, שהגיה היעב"ץ נבחז (והוא ע"פ רד"ק במלכים ב' י"ז ל"א). וכן בתהלים מצינו לצור מעוז (ל"א ג') לצור מעוז (ע"א ג'). וע"ע בגמרא בנדה (דף ט"ז סע"ב) שר הנרגן ואמרי לה שר הנרגז. ובישעיה (מ"ד י"ד) נטע ארן, כתיב ארן בנו"ן זעירא, וקרי ביה ארז, כי האורן הוא אחד ממיני ארזים לחד מ"ד בר"ה (דף כ"ג ע"א). ואפשר שהיה ספק לבעלי המסורה בקריאת הפסוק אורן או ארז (כי מלת אורן לא נמצאה בתנ"ך בשום מקום זולתי פה), ולכן עשו אותה נו"ן זעירא דמתקרי הכי ומתקרי הכי. וע"ע רשב"ם ב"ב (דף ע"ג סע"א) בד"ה הורמין. וברש"י ב"מ (דף ס"ט ע"ב) בד"ה מפרין. וצ"ע להכשיר אם נמצא כן בס"ת, שבודאי תינזק קורא אותה זי"ן ולא נו"ן].

המשכנו עוד וראינו נעל של אשה בשם בבתא, שבזמן חורבן בית שני ברחו להרי יהודה ומתה שם. מרן ראש הישיבה ראה שהנעל שלה במספר 38 כממוצע בימינו. אמר לי: מכאן ראינו שלא כדעת החזון איש שנתקטנו הדורות והטפח של האנשים פעם היה גדול יותר [עיין בה' נסי ח"ב סי' מ"ט].

עברנו עוד וראינו שם תפילין מסוף ימי בית שני שנמצאו במערות קומראן. והנה מלבד ארבע פרשיות הרגילות שמצויות בכל תפילין, היה שם גם פרשה חמישית הכוללת את עשרת הדברות. מיד אמר לי: בזה מתיישבת קושיית המפרשים על מה ששינו במסכת סנהדרין (דף פ"ח סע"ב): "האומר אין תפילין כדי לעבור על דברי תורה פטור, חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב". במשך כל השנים משנה זו היתה פליאה נשגבה מה יכתוב אותו זקן ממרא בטוטפת החמישית, והרי אין יותר מארבע פרשיות בתורה שנזכר בהן ענין תפילין? והנה ידוע שבאזור מערות קומראן חיו כתות של איסיים או צדוקים שפרשו מעם ישראל בירושלים והלכו להתבודד בהרים ובמדבריות, וכנראה שהם היו מוסיפים פרשת עשרת הדברות לפרשיות התפילין, וכנגדם התכוונה המשנה. [עיין באורך בשו"ת "בית נאמן" ח"ב חאו"ח סי' י"ד].

[וראה עוד באור תורה אלול התשס"ה (סימן קמ"ג אות ג') שהעיד מרן זצ"ל שראה ב'היכל הספר' ספר ישעיה ישן נושן (לפי דבריהם נכתב מאה שנה לפני חורבן בית שני) בכתב מלא דמלא, עד שאפילו מלת "כי" נוסף בסופה א' (כ"א) וכן עזה"ד. ושיער שכנראה נכתב לילדים מתחילים בקריאה שלא יטעו בקריאתם. ומזה הוכיח שאין בעיה לכתוב פסוקים בכתב מלא כדי למנוע טעות].

"אש! אש!"

מורנו הגאון רבי יצחק ברדא שליט"א
ראש ישיבת "יצחק ירנן" גייסו של מרן זצ"ל

לפני שנים רבות היה מרן זצ"ל מוסר שיעור בגמרא בבית כנסת שלו בכל יום שבת אחרי מנחה עם כל האברכים, והיינו מקבלים את דבריו כמו משה מסיני.

פעם אחת עלה משהו במנחה לתורה ואחז בספר תורה בלי מטפחת. באותו רגע היה מרן אש להבת שלהבת, והחל צועק 'אש! אש!...' אותו אדם תפס את רגליו וברח. יום אחד פגשתי אותו בחוץ אמרתי לו, למה אתה לא מגיע. אמר לי, מה הרב לא יכול להגיד לי בעדינות 'תזהר יש פה אש...', למה ככה צועק עליי? אמרתי לו: תשמע, אתה צריך להבין מי זה האיש הזה. לית דין בר אינש, המושגים של היראת שמים שלו רחוקים מאתנו כרחוק מזרח ממערב. הרב יודע מה שכתוב בגמרא 'כל הנוגע בספר תורה ערום - נקבר ערום' מה יגיד לך, 'תיקבר תיקבר'? אמר לך הספר תורה הזה הוא אש 'הלא כל דברי כאש נאום ה'". הוא מרגיש שהספר תורה זה אש. ככה הוא מרגיש ממש. ועוד המשלתי לו: אם אתה רואה בן אדם שמדבר איתך והולך אחורה ועוד רגע נופל לבור, אתה פונה אליו בעדינות: 'סלח לי תזהר יש שם בור, יש שם אש?', לא! אתה צועק לו 'בור, בור, בור...' 'אש, אש, אש...' תזהר, תזהר! כשהרב רואה אותך נוגע בספר תורה, הוא מרגיש שנגעת באש, מה אתה רוצה שיגיד סליחה? עד שיגיד סליחה, אתה כבר נכווה באש.

וכושטה אפילו בשוק

מורנו הגאון המשגיח רבי מיכאל סגרון שליט"א

זמן קצר אחרי שזכיתי לכהן כר"ם בישיבה, התקשיתי פעם במהרש"א בפסחים (דף ז'), ובסוף השיעור בשעה 1:15 פניתי לחדרו לשאול. מיד פתח מרן זצ"ל את מסכת פסחים דילג על הגמ' והגיע ישר למהרש"א והתחיל לבאר. ואני משתומם שלא עבר לפחות מקופיא על הגמ' ולא על רש"י ולא על תוס' שעליהם נסובים דברי מהרש"א, ואף לא העיף עיניו על מהרש"א לפני שקרא, אלא מיד החל מבאר עד גמירא. ואני משתומם, עד שנדמה היה בעיני כאילו זה עתה למד גמרא זו.

עוד אספר שלפני שנים עברתי תאונת דרכים לתפ"ץ, והתאשפזתי בבית החולים ממתינ' לניתוח. מרן הטריח עצמו לבוא לבקרני, והמליץ לבני ביתי שישלמו 500 דולר למנתח. וכן עשו ותהלות לאל יצאתי בשלום. ולאחר שבאתי הביתה, בא שנית לבקרני בבית, והביא לי מעטפה עם 500 דולר. זכרה לו אלוקי לטובה.

"אילו היינו יודעים..."

מורנו הגאון הראב"ד רבי דוד עידאן שליט"א

בליל פטירתו של הגאון רבי משה לוי זצ"ל נודע לנו בהפתעה כי מצבו קריטי. מרן זצ"ל ביקש תיכף לבוא לבקרו, ומיד הסעתי אותו לבית החולים השרון שם היה מאושפז. כשהגענו, הרופאים הודיעו כי ישנה קריסת מערכות. רבים מתלמידיו ושומעי לקחו ישבו בפרוזדור וקראו תהילים בבכיות ובצעקות, ואילו מרן ראש הישיבה ירד לבית הכנסת שבתוך בית החולים, פתח את ארון הקודש, עמד מאחורי הפרוכת והתפלל במשך שעה ארוכה לרפואתו. בדרך חזרה אמר לי משפט מצמרר: "אילו היינו יודעים מוקדם יותר על מצבו של הרב, היינו קורעים שיערי שמים".

שכרו בצדו

מורנו הגאון רבי רפאל כהן שליט"א
ראש מוסדות "יתד התשובה"

מלבד כל המעלות וההנהגות המופלאות שסיפרו על מורנו הרב זצ"ל, היתה בו עוד תכונה בולטת, אולי פחות-ידועה: ישנה מדה מגונה מצויה, שיש כאלו הרגילים שאחרים צריכים לעשות להם 'טובות', והם מצדם מסתפקים באמירת 'תודה רבה' במקרה הטוב. אבל מרן רבנו זי"ע, ביודעי ומכירי, לא היה מוכן שיעשו בשבילו שום שירות בלי שישלם על כך - הן מבחינת הכרת הטוב, והן משום שהאדם מצפה לתמורה.

זכורני שפעם ביקש ממני מרן רה"י זצ"ל, לדאוג לאיזה סיוע ועזרה בין כמה אנשים שהיו ביניהם חילוקי דעות. ישבתי עם המדוברים וזכינו בס"ד למצוא מוצא, ולהגיע לסיום הפרשה. והנה אחרי שבועיים אני מקבל בדואר מכתב ובו פתק 'ישר כח' לצד צ'ק. הרב לא היה מוכן לקבל 'טובות' מאנשים.

שיעור בכבוד הספרים

מורנו הגאון רבי מצליח חי מאזוז שליט"א
ר"מ בישיבה

פעם ראה מרן זצ"ל שהספר 'דקדוקי סופרים' שהיו משתמשים בו הרבה בשיעור בישיבה למציאת גירסאות קדומות, בלה מרוב שימוש וכריכתו נקרעה. מרן ביקש מהתלמידים לדאוג לכריכתו מחדש, אך כיון שאף אחד מהתלמידים לא ראה את עצמו ככורך, הבקשה נפלה בין הכסאות - והספר נותר קרוע.

והנה לתדהמת התלמידים, בוקר אחד, אנו רואים את מרן נכנס לשיעור כשבידו דבק ומספריים.

לפני שפתח בשיעור בעיון, בחר ללמדנו שיעור בכבוד הספרים. מול עיני כל התלמידים הנבוכים, נטל את הספר והדביק את כריכתו יפה יפה. כשסיים נשא עיניו ואמר בשקט אך בתקיפות: **איזהו מכובד - המכבד את התורה!**

קרבת אלוקים לי טוב

הגאון רבי חנן קבלן שליט"א גיסו של מרן זצ"ל

הייתי זוכה לשמש עם הרכב שלי את מרן זצ"ל בנסיעותיו ברחבי הארץ. פעם אף התלויתי אליו בטיסה במסוק לצפת. כשהיינו בשחקים, תלויים בין שמים לארץ, רצה מרן להרגיע את האווירה המפחידה, והפך את החסרון ליתרון. "אתה רואה", הוא פנה אליי "עכשיו אנו קרובים לקב"ה, ואין לנו מה לפחד משום דבר. בא נברך שהכל במקום שקרוב לקב"ה..."

כאן לפני תפלה וכאן אחרי תפלה

הגאון רבי חננאל כהן שליט"א ראש מוסדות "חכמת רחמים"

כשהייתי נער, העתקתי הגהות של חכמי ג'רבא הקדמונים מספר "ילקוט הראובני" שהיה במהדורא מאד ישנה, והוא הגיע אלי מהספריה של מר זקני מרן רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל. אחת ההגהות היתה בכתב יד ישן ודהוי מאד שהיה קשה לפענוח. פניתי למרן זצ"ל לפני תפלת מנחה, ובקשתי שיעזור לי בפענוח ההגהה.

מרן התבונן ולא מצא פתרון, וביקש ממני לגשת אליו שוב לאחר התפלה. כשנגשתי אח"כ לרב, הוא עיין שוב וביאר לי את הדברים היטב. כשראה שאני מתפלל איך פתאום נעשה העקוב למישור, חשף לי טפח: "בתפלת לחש בברכת אתה חונן, ביקשתי על זה, ואכן כעת עלה בלבי הביאור הנכון".

אמת וענוה משולבות

הגאון רבי יגאל כהן שליט"א ראש מוסדות "יביע אומר"

מרן זצ"ל היה ענוותן גדול ואיש אמת שלא היה כמוהו, ואצלו שני תכונות אלו היו משתלבות זו בזו.

כולם הכירו אותו מהדרשות שהתפרסמו בשנים האחרונות בכל קצוות תבל, אולם את עובדת היותו איש אמת ענק היה ניתן לראות היטב דוקא בחדר השיעורים בישיבה.

כאשר אחד הבחורים היה אומר קושיא על דבריו, מרן לא היה מהסס לחזור בו כאשר ראה שאין לו תירוץ אמיתי לקושיית התלמיד. **אני זוכר היטב את ההלם שאחז בי בפעם הראשונה שראיתי את הרב אומר 'טעיתי'.** עד אז לא האמנתי שיש אנשים כאלה בעולם, ולתומי חשבתי שאנשי אמת מסוג זה היו רק בדורות עברו.

אגב, גם כאשר שאלתי אותו בהזדמנויות מסוימות שאלות שהוא בעצמו הסתפק בהן, מרן לא היסס לומר לי 'איני יודע', ודוקא במקרים כאלה היה ניתן לראות מהי גדולתו.

פעם שלחתי שאלה, ובפתח המכתב כתבתי כמקובל: "לכבוד מרן פאר הדור והדרו...". כשקיבלתי את התשובה ראיתי שהרב שם קו על התארים הללו, ואת התשובה כתב לגופו של עניין בלי לעשות עניין מהתארים.

במהר"ל מפרגא מובא שהקדוש ברוך הוא לוקח צדיק מן העולם רק לאחר שהוא, כביכול, מבקש רשות מהצדיק.

חודש לפני פטירתו זכיתי לבקרו בפעם האחרונה, ואמרתי באותה הזדמנות: 'הרב, אנחנו מתפללים עליך כל יום ומיחלים שתחזור בעזרת השם בקרוב ממש למסור את השיעורים תמידין כסדרן'.

מרן שתק רגע, ואז סובב אליי את פניו הקדושות ואמר לי במלים אלה: "די, אל תתפלל עליי לרפואה".

לחזק ידיים רפות

הגאון רבי שלמה סעדון שליט"א ראש ישיבת "ברכת ה'"

זכינו ומרן זצ"ל ביקר בישיבתנו "ברכת ה'" כמה פעמים, ובכל פעם התפעלנו מהיחס החם וההשקעה. לפני שנתיים בה' בטבת תש"ף זכינו למאורע נדיר במיוחד, כאשר מרן זצ"ל ומוורנו הרב צמח שליט"א, הגיעו במסוק להנחת אבן הפינה לבנין הישיבה החדש. כמו כן, מידי שנה, עורכת ישיבתנו הילולא ודינר לזכרם של מרן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל. שנה אחת פניתי אל מרן לבקשו אם יוכל לכבדנו. מרן השיב בשלילה מחמת חולשתו. הודיתי לו על עצותיו וברכותיו, והמשיך לברכנו שבע"ה נצליח ונאסוף סכום גדול לטובת הבנין, וסיפר לנו על כך שפעם לפני שטס לארצות הברית הלך לביתו של הגרא"מ שך זצ"ל, ובירכם במלה אחת "תצליחו", וזכו באותה נסיעה לאסוף סכום מכובד, והוסיף שבע"ה לפחות חצי מזה תאספו. בצהרים נודע לי שתורם אחד שרצה לתרום 600 אלף ש' לבנין הישיבה, והחליט לבסוף לתרום רק 300 אלף, חזר בו מחזרתו. והיה זה כשעתיים אחרי השיחה עם מרן...

לאחר כמה שעות התקשרו והודיעו לי שמרן החליט לבוא להילולא. לא הבנתי מה השתנה. בהילולא אמר לי הרב שבגלל ששמע שאין מי שיגיע הרגיש צורך לבוא לחזק את הישיבה. אי אפשר לתאר את הסייעתא דשמיא המיוחדת שזכינו לה בהילולא. יתירה מכך לפני תקופה קצרה, ביקר מרן בנתיבות לצורך אירוסיו נכדו ה"ו, נהגו של הרב ידידנו היקר ר' עובדיה חדוק ה"ו, הביא אותו לראות את הבנין החדש על שתי קומותיו, בבחינת "ראו גידולים שגידלתם", והרב בירך את כל התורמים המסייעים להרים קרנה של תורה.

טובת עין

הרה"ג ר' ניר אריאל שליט"א

למדנו פעם אצל מרן סוגיא בכתובות בענייני חזקה. מדובר באחת הסוגיות הקשות בש"ס, שהרבה קולמוסים נשתברו בה, ולא הגיעו לקצה תכליתה. התקשיתי מאוד בהבנת אחד היסודות. במשך ארבעה ימים ברצף חזרתי ושאלתי את מרן ראש הישיבה בביאור הענין. מרן ראש הישיבה לא התיימש, ובכל יום שב והסביר מחדש עד שנרגעה רוחי. הבעיה היתה שבזמן שמרן ראש הישיבה היה מסביר, הכל נראה היה בהיר, אבל איך שנגמר השיעור ושבתי לעיין בדברי הדברים שוב לא הובררו. ביום הרביעי טרח מרן בטובת עין מיוחדת וכתב לי את תשובתו בחמש שורות תמציתיות ובהירות, כדי שיהיו הדברים לנגד עיניי בכל עת. המצחיק הוא, שבמשך שבועות אחר כך, כאשר הייתי מוריד את העינים מהדף, שוב הקושיא היתה קופצת, וכשהייתי מסתכל על הדף, הכל שב והתחוויר. (למי שמסתקרן, אומר את יסוד תשובתו בקצרה: שני עדים אינם נאמנים לומר שעברו דרך הקיר והקיר נשאר שלם. אין זו חזקה, כמו כל דיני החזקות, אלא חזקה שהטבע עומד על עמדו, ולא נשתנה בשביל שני אלו. כולנו עדים נגד העדים הללו. כלומר גם הבית דין שלא ראו כאילו ראו בעיניהם ואינם יכולים לשפוט נגד עצמם. והוא כעין אמירתו של רבי יהושע היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה - שהיתה מועילה לבטל עדות של שתיים).

כאב את בן ירצה

הרה"ג ר' אדיר עמרצ'י שליט"א
ראש ישיבת "אור מאיר"

הגעתי לישיבה מתיכון בצפת. באותה תקופה היינו זוכים שמרן זצ"ל היה מתפלל עמנו הבחורים, מנחה וערבית ואפילו שחרית! ואז היה יושב כמו אבא הממתין לשמוע שאלות והתייעצות מבניו - תלמידיו בכל נושא וענין - בגמרא, בהלכה, בעבודת ה', ואפילו בדברים אישיים...

והנה, באחת הפעמים, ניגשתי אל מרן שליט"א ושאלתי בלשון נוכח: "אתה יכול להסביר לי מה מכוונים בברכת אבות?" (אז עדיין לא הייתי בקי ב'קודים'...).

מרן הסביר לי דבר דבור על אפניו, ולאחר שהשיב לי, התעניין במאור פנים: מי אני ומה מעשי? היכן אני גר, ומאיזה בית ספר אני מגיע? וכו'. עניתי שבאתי מתיכון בצפת, והדגשתי שאני אוהב מאוד מאד לשון שירה ופיוט... ומאז, כמעט בכל יום הייתי ניגש אחרי ערבית למרן, שואל שאלות ומבקש הסברים ועזרה בלמוד, ומרן מצדו מעולם לא החמיץ לי פנים, או דחקני אחורה! לכל שאלה המתינה תשובה העטופה בסבלנות.

מאז בחסדי ה' הגדולים נקשרה נפשי בנפשו כאהבת בן לאביו ואפילו יותר מכך. ויתרה מזו, אני יכול לומר בפה מלא וללא גוזמא כי אין שום שיעור, דרשה, שיחה והרצאה שלא עולה שמו של על שפתי!

כשהגיע זמן חופשת הקיץ, היתה לי נקודת שבר גדולה. בכל קיץ הייתי רגיל לצאת לטיולים ולנופשים, וכעת הדבר היה מאוד חסר לי. באתי למרן מדוכא ועצוב מאוד. שאלתי: "כבוד הרב, אני מאד עצוב, ניתן לדבר עם הרב?". אמר לי: "ראיתי על פניך, שאינך כותב לשלום...". סיפרתי שחבריי לתיכון יוצאים כעת לחופשה גדולה, ואני 'תקוע' כאן... ואז אמרתי ביאוש: "אני רוצה לפרוש מהכל ולחזור לתיכון ח'ו...". הביט אלי ודיבר על לבי: "מה יתן לך לפרוש ולחזור לדרך ללא ערך?", והראה לי באצבעותיו הקדושות: "יש לי ככה כללים חדשים שגיליתי במתמטיקה - מתיכן הם? הכל מהתורה. תראה איזה כבוד מלכים נותנים למרן הרב עובדיה! כולם באים רק אליו, ושואלים אותו דוקא". דבריו עוודדוני מאוד.

בהזדמנות קרובה לזה, אמר לי מרן: "תלמד בכל יום עמוד משנה ברורה, עמוד ב'לחם הביכורים' ופרק בתנ"ך, ותרוה מזה הרבה ברכה". אמרתי למרן: "אני לא יודע כ"כ להבין וללמוד משנ'ב?", ענה לי: "תלמד ככל שתוכל, תסמן מה שלא הבנת, ואסביר לך" (כאילו מרן כ"כ פנוי וזמנו ועתותיו בידיו).

יום יום ידרשו

הרה"ג ר' אופיר טנג' שליט"א
(רב קהילה בראשון לציון וביבנה)

פעם אושפזתי ל"א במשך שלשה שבועות, כשהרופאים בודקים ואינם מצליחים לגלות את סיבת מכאוביי. והנה, באחד הימים הופתעתי לקבל טלפון ממרן ראש הישיבה בכבודו ובעצמו, ששאל לשלומי.

סיפרתי לו את חששותי מהבדיקות, והוא עודד ורומם את רוחי. בסיום השיחה, שאל "אתה רוצה שאתקשר אליך בכל יום?". כמוכן שעניתי שאיני רוצה להטריח אותו ולגזול מזמנו היקר וכו'. אך הוא הבין ממני שזה ייטיב עמי, ומאז בכל יום היה מתקשר אליי ומתעניין בשלומי.

גם אחרי נישואיי, הייתי זקוק להדרכה בנושא מסוים, ושלחתי לו מכתב התייעצות. הוא קרא לי למשרדו, ואמר לי 'בא ואלמד אותך אורחות חיים', ובמשך שלושת רבעי שעה לימד והדריך אותי איך יש להתנהג בענייני הבית בכל פרט ופרט".

יהיו בעיני כימים אחדים

הרה"ג ר' אלעזר עידאן שליט"א
משגיח בישיבת "לבינין אמר" ועורך עלון "בית נאמן"

שבוע אחד התקשר אלי מרן להודיע שהעלון מוכן לאחר הגהה, והוסיף 'הזכרתי בשיעור את תשובת הריב"ש שביאר את דברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה, וראיתי שלא ציינתם מקור. כנראה לא מצאתם, אבל אני זוכר את התשובה - ראיתי אותה בחו"ל לפני 40 שנה, והיא תשובה קטנה בת שנים-שלוש שורות'. הערתי בהתפעלות: 'הרב אמר בשיעור שראה את התשובה לפני כמה שנים - לא לפני 40 שנה...'. ביקשתי מידידי ר' משה חדאד נר"ו שיחפש שוב ב'אוצר החכמה', ואכן מצא את התשובה בס' תכ"ט.

כפלים לתושיה

הרה"ג ר' רונן כהן שליט"א
מנהל ת"ת "לחם הביכורים"

בשנה הראשונה התחלנו את הת"ת עם 26 תלמידים. סיפרנו על כך למרן זצ"ל, והוא הבטיח: "בשנה הבאה יהיו כפול - 52 תלמידים". למרבה הפלא, נרשמו תלמידים בדיוק במספר הזה. באנו וסיפרנו לו שברכתו התקיימה. הפטיר ובירך שבשנה הבאה נכפיל את המספר ויהיו לנו 104 תלמידים. ושוב, זה היה מספר התלמידים הרשומים. מאז, כבר הפסקנו לספור... כיום מונה הת"ת למעלה מ-400 תלמידים. כן ירבו.

מקור נאמ"ן

הרה"ג ר' רזיאל כהן שליט"א
מח"ס "מחקרי ארץ"

בשנת תשס"ב, כשהוציאו את המשמרות כהונה במהדורא חדשה, הציעו בהנהלת הישיבה לפענח את המליצות הרבות המובאות בפתיחת הספר, בהקדמה, ובהסכמות הרבנים. המליצות האלו מורכבות משברי פסוקים או מושגים תלמודיים, שצריכים למצוא ולציין את מקורן, ולהסביר את ההקשר שלהן.

הרב צמח הטיל את המלאכה הזו על הרב אריה מאזוז ועלי, ואחרי שלא הצלחנו למצוא את כל המקורות, גייסו לעזרתנו גם את פרויקט השו"ת של בר אילן. כשזה לא עזר כ"כ, נועצנו גם ברבי משה חורב זצ"ל, אבל עדיין לא הצלחנו למצוא הכל, ונשארו עשרות מליצות לא מפוענחות (בגלל שהרבנים המליצים שינו את המובאה המקורית להתאימה לעניינם, כך שלא תמיד יכולנו לזהות מה היה הנוסח במקור).

לא היתה ברירה רק להטריח בזה את מרן ראש הישיבה. הגעתי אליו ערב אחד לבית, עם דף בן עשרות מלים לא מזהות, שצריך לזהות מניין הן לוקחו. הרב הושיב אותי ליד השלחן לצדו, ואני מקריא לו מלה או משפט (שאפילו להגות אותם כהלכה לא ידעתי), ועל כל מובאה ומובאה הוא אומר לי מיד: המקור של זה מהמדרש (או מהזהר) פרשה פלונית, ושם היה כתוב כך, והמחבר כאן שינה למלה זו. ככה כמעט על כל מובאה ומובאה, הרב פשוט "שלף" כמו בלחיצת כפתור.

לי מותר לכעוס עליך - לך אסור... הרה"ג ר' יניב נסיר שליט"א ראש בית ההוראה "מעין טהור"

בשיעור ראינו מה היא מהירות החשיבה של מרן זצ"ל בצורה פלאית, משום כך נדיר היה שהעזנו להתנצח עם הרב בשיעור. פעם אחת העזתי והתווכחתי עם הרב בשיעור בפירוש פשט בתוספות. התוס' היה ארוך מאוד [דומני שהיה זה בגיטין ט"ז ע"א בד"ה הנצוק והקטפרס], והרב חזר וביאר את דעתו, ושוב התווכחתי, עד שהרב הפסיק את "הויכוח" ונעל את הענין שזה הפשט וזהו. ילדות היתה בי ועשיתי "ברוגז" בכך שלא המשכתי להקשיב לשיעור....

ראש הישיבה המשיך את השיעור במהירות עצומה וביאר את דברי התוס' מהיכן שהגענו - אמצע התוס' עד סיום התוספות. כשסיים לקרוא את השורה האחרונה אמר בקול: "ומכאן מוכח דלא כר' יניב נסיר", ומיד פנה אלי "הבנת?". אני שכאמור כבר לא הייתי "בעניינים", הוצרתי להמשיך את מעטה "הנפגע" ולא עניתי.

ראש ישיבה הבין שנפגעי, עצר את השיעור ואמר לי בחיבה: "אתה כועס עלי? לי מותר לכעוס עליך - לך אסור לכעוס עלי...", ואז סיפר סיפורים על עצמו שכאשר נכנס לישיבה, היה קטן מאוד מכל בני כיתתו, והיה צריך לעמוד על הכיסא בכדי שהרב בכיתה ישמע אותו, ואיך נפגע פעם מרבו וכו', עד שפייסני.

אם תחליף טלפון - יהיה לך בן הגאון רבי לירן ישי שליט"א מרא דאתרא הרצליה פיתוח וראב"ד "עדת ישראל"

בלווית מרן, העוזר של אחד הרבנים סיפר לי שמרן הרב זצ"ל אמר לו: "אם תחליף את הטלפון שלך לטלפון מסונן - יהיה לך בן". אותו עוזר התלבט: "מה? כן? לא...". הוא לא החליף את הטלפון.

לאחר שלשה חודשים אשתו הרתה אך היא הפילה. עד שהוא הבין ואמר: "כנראה באמת צריך להחליף כדי שהברכה תחול".

תוך שלושה שבועות מאז שהחליף לטלפון מסונן - אשתו הרתה שוב. ונולד לו בן. וקרא לו על שם הרב. באחת הפעמים שהייתי אצל מרן הרב עובדיה זצוק"ל, מרן ביקש ממני: תבדוק אם הספר שלי שהוצאתי הגיע לראש הישיבה. אמרתי לו: "אם הרב שלח - כנראה הגיע" הוא אמר לי: "לא, תבדוק". אז הרב קרא לשמש שלו, ר' צבי חקק, ואמר לו: "תגיד לי - הספר ששלחת לרב ראש הישיבה, הגיע או לא הגיע?" אמר לו: "אני זוכר שהגיע". אז הוא אומר לו: "אם הגיע - אז למה לא קיבלתי הארות? למה לא קיבלתי קושיות?".

מעודד עניים

הרה"ג ר' אהוד מולאי שליט"א
מגיד מישרים

סיפורים רבים שמענו על מרן זצ"ל הכ"מ מאז פטירתו, על גאונותו, על חכמתו, על מדותיו, על ייסוריו, על היראת שמים היוקדת שהיתה בו ועוד. אבל מעטים דיברו על העידוד הגדול, שרבנו נתן לתלמידיו ולשומעי לקחו.

תתארו לכם, סימניה צבעונית וססגונית עם הלכות פשוטות וידועות, ואני בא איתם לגדול דורנו. ומרן זצ"ל היה קורא את כל הסימניה מראשה ועד סופה ומעודד אותי רבות. העידוד לא הסתכם במחמאות בעלמא, אלא מתובל בפסוקים ורמזים מתוקים כדרכו בקודש כמו: "הנחמדים מזהב ומפז רב" פז גימטריא מולאי. ולמה "נחמדים" לשון רבים? אתה והבן שלך... ועוד כהנה וכהנה.

כשיצאה בס"ד החוברת "ואהבת לרעך כמוך" ניגשתי למרן וביקשתי שידבר על זה בשיעורו השבועי. ואכן הרב נהג בי בעין טובה ודיבר בשיעורו השבועי, ופירגן ועשה את שאינו זוכה כזכה.

כחצי שנה לאחר מכן, עליתי לתורה בבית מדרשו בהושענא רבא האחרון לחייו, ואחר

שזכיתי ועשה לי "מי שברך", אמר לי: "מה אתה מוכר את החוברות בשני שקלים? תמכור אותם במאתיים שקל!".

כל כך הרב עודד וחזק אותי, עד שפעם התבטא על הסימניות ואמר לי: "אנשים עושים מספרים סמרטוטים, ואתה עושה מסמרטוטים ספרים..." ניבא וידע מה ניבא! כי באמת הסימניות נעשות משיירי גליונות של דפוס המיועדים להיזרק לפח.

"אמת! אתה צודק!" הרה"ג ר' יוסף חיים נחום הלוי שליט"א מרבני ישיבת "לבנימין אמר"

כשלמדנו אצל מרן הכ"מ בשיעור בשנת תשע"ד, באחד מן הימים של השבוע השני לתחילת הלימודים (התחלנו לאחר ימי חג סוכות), הגענו לקשיית מהרש"א מסובכת, שמרן סבר שהיא לכאורה אינה מתחילה. לאחר שהרב הציע באזנו את קשייתו, כולנו שתקנו וניסינו להבין, אם הרב לא מבין איך אנו נבין? ... רק להבין את עומק הקושיא של הרב היה קשה, בפרט שאת רוב ככל התיאורים שנאמרים הרב כבר חשב עליהם ושלל אותם, כך שצריך עיון עצום ורב כדי להשיב תשובה הקולעת אל השערה. אחד הבחורים, מאיר שמעון חניה שמו - כיום מכהן פאר כר"מ בישיבת ברכת ה' בנתיבות, ניסה את מזלו ואמר לרב מה נראה לו. הרב בדק האם דבריו נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת, אבל החליט שלא, עדיין אין יישוב למהרש"א. לפי זכרוני כחצי שעה ישבנו והבחור ניסה להסביר לרב את דבריו והרב לא הסכים אתו.

לאחר אותה חצי שעה, שקט שרר, הרב עיין והעמיק בדברים, שקל בדעתו, ולפתע שאג מרן "אמת! אתה צודק! אין ספק, זו כוונת מהרש"א!". כמה שמח הרב באותו הרגע, תלמיד האיר לו את העינים בהבנת דברי מהרש"א, מה יותר טוב מזה! אבל זה התלמיד, זה לא אתה, זה פוגע במעמד שלך כרב! ... טענה זו בשביל מרן אפילו לא התחילה להתרקם, מה ההבדל? הוא לומד ואני לומד, הוא רוצה להגיע לאמת וגם אני, מה זה משנה ממי הגיעה התשובה? כך חי הרב.

אבל כאן רק מתחיל הסיפור... באותו ערב התקיימה בישיבה אזכרת השבעה למרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל יחד עם אזכרת שלש עשרה שנה למורנו הגאון הרב משה לוי זצ"ל. מרן ראש הישיבה עלה לדוכן והחל למסור את דברו.

"מורי ורבותי, כבוד מנהלי הישיבה... דברי תורה עמוקים מני ים, אתה קורא קושיית מהרש"א פעם פעמיים שלוש, אתה לא מבין אותה. השבוע היה לי דבר כזה, לא הבנתי אותה לפום ריהטא. היום אחד התלמידים שיחיה הסביר אותה בטוב טעם..."

מישהו יכול להסביר לי למה הרב היה צריך לומר זאת לעיני מאות אנשים שבאו לשמוע את דברו? נכון, צריך להודות על האמת, הרב כבר אמר לפני כל הכיתה שהבחור צודק ואומר אמת, אבל למה לגרום לעצמו 'מבוכה' לעיני כולם? התשובה היא פשוטה. **הרב לא הרגיש מבוכה בדיעת האמת? אדרבה! הוא שמח בזה!** לא משנה לרב האם האמת הגיעה ממנו, מהבחור, מהפועל בישיבה או מילד קטן בפעוטון, העיקר שאנחנו יודעים מה האמת! העיקר שהבנו דברי התורה המתוקים מדבש ונופת צופים! ומאיפה אני זוכר את הציטוט המדויק של הדברים? הדברים פורסמו לאחר שלש שנים בספר "מגדולי ישראל" חלק ג' (עמוד שז). כלומר, לא רק שהודה בכיתה, לא רק שאמר הדברים לעיני מאות אנשים, אלא גם חקק את זה בספר עד סוף כל הדורות.

כבה נר העולם

יחד עם כל בית ישראל, מבכים אנו את לכתו של מורנו ורבנו ועטרת ראשנו הרועה נאמן, אשר במשך ששים ושלש שנים העמיד תלמידים לאלפים ולרבבות מתוך יסורים ומסירות נפש, ועשה לתורה - תורת העיון בעומק הפשט, תורת הכתיבה והסגנון, תורת המבטא והלשון, תורת ההלכה והמנהג, תורת היושר והאמת, תורת חכמי ספרד - שלא תשכח חלילה מישראל

מרן ראש הישיבה
הגאון הגדול רבי

מאיר מאזוז

זכר צדיק לברכה

ומביעים אנו בזה את תנחומינו הכנים בפני בני משפחתו ותלמידיו הרבים המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד.

בברכה
בית הכנסת "בית יאיר" באר שבע

כבה המאור הגדול

יחד עם כל בית ישראל, כואבים אנו את לכתו של מורנו ורבנו ועטרת ראשנו, אשר נטע אמונה ובטחון ופיזר טללי תחיה על העם היושב בציון, ועמד בפרץ בפני המחבלים בכרם בית ישראל, רומם רוח שפלים, ולחם למען שלמות הארץ במסירות נפש

מרן ראש הישיבה
הגאון הגדול רבי

מאיר מאזוז

זכר צדיק לברכה

המקום ינחם אתכם ה' בנחמה שלמה עם שאר אבלי ציון וירושלים, ולא תוסיפו לדאבה עוד. בהפצת מעיניותיו חוצה ונחמת ציון וירושלים תנוחמו

החותמים בכאב ובצער

הנהלת רשת
"מחסני השוק"

סופרי המלך

"התחיינה העצמות האלה?!" תהה מרן זצוק"ל בעגמה למול מאות מחברותיו, והנה בחסד ה' הודות לצוות תלמידים מסור ונמרץ בעשרים שנים האחרונות כבר קמו חלק מהכתבים לתחיה, קרמו דיו ודפוס והפכו לשלושים וחמשה כרכים מאירים בכל חלקי התורה, ועוד היד נטויה כפלים לתושיה ן בין העבודות הנמרצות על הספרים הבאים העומדים לראות אור, התפנו ראשי העורכים הרב הראל זנזורי והרב נסים מזגני שליט"א לנפק סודות כמוסים מחדר העריכה ומהנהגות הכתיבה של מרן זצ"ל ן כיצד משתלטים על מערכת כה מורכבת, באיזה כתב יד עתיק כותב הרב, מתי הקליד במחשב, איך נשתמרו אלפי מכתביו, כיצד קרה שכל בני הישיבה נרתמו להוצאת הכתבים, ואלו ספרים עומדים על מכבש הדפוס

מ

הילד רגיל לבקש מהוריו? ממתקים, משחקים, טיולים וכו', ובכן, אחיו של מרן זצוק"ל נזכרים כי בילדותו, במקום לבקש את הדברים הרגילים, היה מרן פונה תמיד אל אביו ומבקש עט ודפים כדי לכתוב.

כי אכן, איש כתיבה היה בכל מאודו, ועטו - עט סופר מהיר - לא מש מידו,

מען חי של יצירה תורנית נבע מן הדמות המיוחדת הזו שאין מי שלא נשבה ביופי קולמוסו. רק זאת נספר כדי לסבר את האוזן: בכל מוצאי שבת, היה יושב עד השעות המאוחרות של הלילה לכתוב את החידושים שעלו במוחו בשבת, והיו מסומנים אצלו בקיפולי קצות העמודים ולפעמים בשני קיפולים באותו עמוד.

למרות זאת, רוב ימי חייו, לא עסק בהוצאת כתבי ידיו הרבים מכמה סיבות. במקום זאת השקיע את כל כולו במסירות רבה לההדרת כתבי יד של אחרים. כשמונים ספרים ההדיר, ובכתבי יד לא נגע, לבד מאשר פרסם במשך השנים בירחון "אור תורה".

פעם כשראה את מאות מחברותיו, הפטיר בעגמה "התחיינה העצמות האלה?!" ופעם התבטא שכדי לסדר את הטיטות שלו, הוא זקוק לחיות שלש פעמים! עוד סיפר שכאשר היה קורא בליל שבת בבית הכנסת פסוק "שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי" (שה"ש א' ו'), היתה פורצת מלבו משאלה: "מה יהיה עם כל עמלי שעמלתי ושאספתי תחת השמש, מאמרים שפירסמתי בחוברות תורניות, הגהות שכתבתי בגליונות הספרים, מכתבים קצרים וארוכים שעניתי לשואלים, וביניהם דברים יפים ומתוקים שחותם האמת ב"ה טבוע בהם, וכל אחד מהנ"ל נוסף עליו בכל פעם הערה פה והערה שם. ואין

בכחי לאסוף ולקבץ הכל לספר אחד, כי חבילי טרדין הקיפוני אפפוני בעוה"ר סבוני כמים כל היום, טרדות גשמיות ורוחניות".

כשהאיר זרח "סנסן ליאיר" פרי ביכוריו בשנת תשנ"ז, השיח בהקדמתו את צערו: "ומה עשיתי אני לביתי? כי מששתי את כל כלי מה מצאתי? צו לצו קו לקו זעיר שם זעיר שם. והרוב הגדול של כתבי-היד שלי כורע רובץ תחת משאו, משאוי שאינני יכול לעמוד בו עד שירחמו מן השמים".

ובכן, מסתבר שמן השמים ריחמו ונענו. ראו כמה השקיע מרן בעריכת כתבי חכמים אחרים, והזמינו לו אנשים נאמנים ודייקנים שיטפלו בעריכת כתבי ידו כאשר אהב. ובכך התקבלה תפלתו הזכה והמרגשת עליה סיפר בהקדמת ספרו הנ"ל: "וכשהייתי מסדר ועורך ספרים מכתב-יד חכמי דורנו הי"ו וחכמי דורות שלפנינו זלה"ה, הייתי שופך שיח לפני הבורא יתברך שבאותה מדת-אחריות וזהירות שאני נוהג בכתבי זולתי, ינהגו המתעסקים בכתבי-יד שלי. והאמנתי שהקב"ה לא יעזוב אותי, וכמו שעשיתי חסד עם רבנים גדולים שכתבי-ידם היו הולכים לאיבוד ממש, כך יעשה ה' גם אתי חסד".

ויקראו סופרי המלך

בראש המערכת האמונה על הוצאת כתבי מרן, עומד כעשרים וחמש שנה הרב הראל זנזורי הי"ו. בחכמה רבה הוא מנצח על המלאכה המורכבת והמורחבת, הכוללת צוות גדול של רבנים העוסקים במלאכה. מעורר התפעלות איך הוא 'מחזיק ראש' ושולט בו זמנית על שלל העבודות.

ואתו עמו, הרה"ג ר' נסים מזגני שליט"א, האחראי על עריכת כתבי ידיו הרבים של מרן על הש"ס, שמהם התחברה סדרת הספרים "ארים נסי" על הש"ס. סדרה זו היא שיטה שלמה על כל דפי הש"ס, שבה עיונו המבעית בא לידי ביטוי מפעים. עד עתה עלה בידו להוציא שמונה כרכים מסדרה זו.

הם שזכו להיות קרובים אל מרן זצ"ל ולעסוק בעריכת כתביו - מרגישים היטב את החיסרון והחלל הגדול שלא ניתן למלא. הרבה מעות - עשרות מחיבוריו שטרם ראו אור - יש להם ואין להם שולחני להרצות. אך הם מבטיחים להיות שלוחים נאמנים - להמשיך להוציא לאור את כתביו בדיוק המירבי כאשר היתה באמנה אתו.

כי אכן, כנאה וכיאה לספרים אשר כל מלה בהם מדודה וחצובה מסלע הסנפרינון, ושיהפכו לנכסי צאן ברזל לדורי דורות, הם עושים את עבודתם בחרדת קודש ובדייקנות מרובה.

דולה ומשקה מתורת רבו

הרב הראל התברך בכושר ניהול מיוחד, והוא מצליח לנהל תחת ידו

עורכים רבים בתחומים שונים. בטביעת עין מיוחדת, הוא יודע להתאים עבודה לכל עורך לפי סוג התמחותו. לצוות העורכים הוא מעניק אמון והרגשה טובה, ואינו רואה פחיתות כבוד להתייעץ גם עם עורך הקטן ממנו בהרבה שנים, כשתמיד טובת הענין עומדת מול עיניו.

פגשנו אותו בתוך משרד קטן בקומת הכניסה של הישיבה, שם הוא ספון ושקוע כל כולו ב"מפעל חייו". את הקירות מעטרות ספריות עץ המכילות בתוכן עשרות קלסרים גדושים מלוא כרסם בצילום כתבי ידו של מרן זצ"ל, ועל השולחן מונחות ערימות של ניילוניות מלאות בדפים, רגע לפני שהם נשלחים למגיהים הרבים.

כשביקשנו בתחילת השיחה להבין מהרבנים העורכים כיצד הכל התחיל, הרב הראל מספר משהו שכנראה יפתיע אתכם: "בשנת תשס"א, מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל הגיע לאזכרת השבעה לרבנית ע"ה, ובאורח נדיר פנה אל מרן זצ"ל מול כל הציבור, ודיבר הרבה על לבו ודחק בו שיוציא את כתביו שרבים צריכים להם. באותו זמן עמד לצאת לאור ספר "חזון עובדיה" על פורים, ומרן הרב עובדיה סיפר שבהקדמתו הוא הזכיר שנעזר בכמה מקומות בספרו של מרן "סנסן ליאיר" (מי שבקי בספרי מרן הרב עובדיה יודע שזו הפעם היחידה בה התבטא מרן בהקדמותיו שנעזר בספר כלשהו!).

"בעקבות זאת, מרן הרב צמח שליט"א החליט לקנות למרן מחשב, שבו יכתוב ישירות את חידושיו ומכתביו, בנסיון לקדם את הוצאת ספריו. ואכן, ביום ראשון ט"ז בטבת התשס"א (חודש לאחר פטירת הרבנית), נקנה מחשב והוכנס ללשכתו. כדי לנסות את ההקלדה במחשב, הקליד הרב מזכרוננו, איך לא, שיר קצר והיתולי של האבן עזרא על זריזות וחריצות: 'קום עֲצֵל, עַד מְתִי תִשָּׁכַב, שׁוּר הַנְּמָלָה אֶגְרָה לָהּ בָּר / לֹא רָאִיתִי חֲתוּל יֵשֶׁן, שֶׁבָּא אֶל תּוֹף פִּיהוּ עֶכְבֶּר. וְכֵן בֵּית מִשִּׁיר שֶׁל רַבִּי שְׁלֵמָה אֲבִן גְּבִירֹל (כְּנֵרָה) בְּהַקְשֶׁר פְּטִירַת הָרַבְּנִית': 'שְׁשׁוּנֵי רַב בָּךְ, שְׁשׁוּנֵי מְעוֹנֵי / זְכָרְתִּיךָ - וְנָס מִנִּי יְגוֹנִי'. וכאן עמד קנה במקומו, ולא יסף עוד להקליד במחשב שלא הורגל בו מעודו.

"ואז מרן נתן את המחשב לעוזרו הנאמן ר' עובדיה חדוק הי"ו, שיקליד בו את כתביו. ואכן, במשך כמה שבועות הוא עבד בזה, אך עקב עיסוקו גם בדברים נוספים כעוזרו של מרן, הציע רבי **עובדיה מאזוז** שליט"א לאביו מרן הגאון רבי **צמח מאזוז** שליט"א להעביר לי את המחשב כדי שאקליד בו את חידושי הרב על הש"ס, בדגש על חידושי מסכת ברכות, מתוך כוונה להוציאם לאור. תמיד הייתי מחובר לתורתו של מרן, הרגשתי זכות בעבודה שהוטלה עלי, ומיד התחלתי במלוא המרץ. כאן המקום להודות למורנו הרב צמח שהכניסני לעבודת הקודש". [מעניין שדוקא העבודה הראשונה על מסכת ברכות, יצאה לאור רק לאחרונה, והיא לברכה גדולה לאלפים המקיימים את צוואתו של מרן זצ"ל לקרוא פרק משנה ליום].

אל יחסר המזג

אצל הרב נסים מזגני, הכניסה לעסוק בעריכת חידושי מרן היתה ממש במקרה. מרן כידוע היה מקפיד לכתוב כל חידוש שחידש, וכיון שתוך כדי השיעור היו מתחדשים לו חידושים רבים ונפלאים, היה מצטער על שאינו מספיק לכותבם. עד אשר יום אחד הבחין כי רבי נסים רושם בשיעור מפיו את חידושי, וביקש לראות איך הוא כותב. כיון שמצא חן בעיניו כתיבתו ועיונו, סמך ידו עליו סמיכה מלאה לכתוב את החידושים שחידש בשיעור וגם לערוך את שאר חידושי הש"ס שלו מתוך כתבי ידו הרבים.

במשך עשרים וחמש שנים, מאז יום אחרי אסרו חג פסח תשס"א שחזר מרן ללמד שיעור בעיון אחרי פטירת הרבנית ע"ה, עד שיעורו האחרון ביום י"א אדר תשפ"ה, לא זזה ידו מתוך ידו, והוא התלמיד היחיד שנשאר תמיד מחזור אחרי מחזור ללמוד בכתת מרן זצ"ל במשך כל השנים. כשעמד להינשא, ביקשו מרן לגור בבני ברק כדי שימשיך להשתתף בשיעורים ולכתוב את החידושים, ובאותה הזדמנות תיאר אותו בתואר הנדיר "תלמיד שרבו צריך לו". אגב, כאות הערכה, זכה רבי

נסים שמרן הכין לו את דרשת האירוסין, ואחרי שהוא שינן אותה בעל פה, נבחן עליה לפניו.

"על פי רוב", מספר הרב נסים, "מרן היה מקפיד להגיה מדי שבוע את החידושים כשעדיין הלימוד 'טר' בזכרוננו, והיו תקופות שהיו מצלמים את דפי החידושים שהתחדשו אמש, ומרן היה מגיה את החידושים בדיבוק חברים יחד עם התלמידים בתחילת השיעור".

מעניין לציין שלימים נודע למרן זצ"ל כי רבי נסים הנ"ל הוא נכדו של הגאון רבי **נסים הכהן** זצ"ל, ושמח לראות בכך מתנה משמים מדה כנגד מדה - שכן מרן זצ"ל טרח במסירות נפש לערוך את ספרו של רבי נסים הכהן "אחימלך הכהן", למרות ששכב מסובל ביסורין אחרי נפילתו. מרן רמז על כך בקצרה במבוא לספרו ארים נסי - בבא מציעא (כרך א'): "כל החידושים שלי הועתקו ונערכו על ידי ידיד נפשי הבחור היקר עדיו לגאון ולתפארת ר' נסים מזגני הי"ו, נכדו של הגאון ר' נסים כהן זצ"ל רב מושב שרשרת, שזכיתי לערוך את ספרו שו"ת **אחימלך הכהן** בשנת התשל"ה, ומדה כנגד מדה לא בטלה".

כרמי שלי ליו נטרתי

לא במהרה נקנה האמון. יודע צדיק היכן יפקיד כליו, ולא כל אחד זוכה שיפקיד מרן בידי את הקדוש והיקר לו. בתחילה קיבל הרב הראל להקליד רק מעט כתבים, עד שבשנת התשס"ג פתח מרן בפניו את אוצרותיו, ונתן 'אור ירוק' להתחיל להקליד את מחברותיו בצורה מסודרת.

קיבלת את כל המחברות בבת אחת?

"מה פתאום! כתבי ידו של מרן היו חשובים לו כבבת עינו, ולכן ההסדר היה באופן שכל יום היה הרב מביא לי חמש מחברות בכדי לצלמן, ולמחרת כשהייתי מחזירן לו, הייתי מקבל חמש מחברות נוספות. כך בכל יום היינו יושבים במשך כמה שעות לצלם כל דף במחברות בהגדלה (מפני שהרבה מהמחברות נכתבו בכתב דק וקטן). אני היתי מצלם וידידי ר' ציון כהן הי"ו ממספר את הדפים, מכניסם לניילוניות ומדביק על כל ניילון מספר. בסך הכל צילמנו כ-121 מחברות שרוכזו ב-13 קלסרים".

אתה זוכר איזו הוראה מיוחדת בקשר למחברות?

"אחת זכורה לי במיוחד. כאשר הביא לי לצלם את מחברת החידושים הראשונה שלו מגיל 7.5 (!), הזהירני לשמור עליה מאד, מפני ש'היא ראשית בכורי'".

מבצע עמוד נאמן

לאחר שצולמו כל המחברות - הגיע שלב ההקלדה. מכיון שכל מחברותיו של הרב כתובות בכתב ספרדי, ולא היו בנמצא קלדנים המכירים כתב זה (כיום כבר הוכשרו לכך מספר קלדניות), היה צורך להעתיק תחילה הכל לכתב הרגיל, ואז לשלוח להקלדה. "מכיון שמדובר בעבודה בהיקף עצום, החלטנו לרתום לכך חלק גדול מבחורי הישיבה שיתרגמו בכל יום עמוד אחד מכתב ספרדי לכתב הרגיל. המבצע הוכתר אפילו בשם - "מבצע עמוד נאמן". עשרות מבחורי הישיבה נענו במלוא המרץ להיות שותפים להוצאת הכתבים והגהתם. כולם השתוקקו שהכתבים יצאו לאור עולם.

"בכל ערב, היה הרב יוחאי סגרון נ"י (אז מבחורי הישיבה), מחלק לכל בחור צילום דף מכתב יד מרן, והיה מסמן לעצמו ברשימה מסודרת, איזה דף לקח כל אחד ומאיזו מחברת. בסיום ההעתקה היינו מסדרים הכל ברצף, ושולחים להקלדה. כשסיימנו את כל העתקת כתבי היד, ערכתי לבחורים מסיבת הוקרה על עזרתם הברוכה בהעתקת הכתבים".

הביאני המלך חדרין

בשנת תשע"א, ציין לעצמו הרב הראל התקדמות משמעותית, כאשר קיבל לידי להקליד את עשרות אלפי המכתבים של מרן. "ב"ה היתה שעת רצון, הביאני המלך חדרין וקבלתי את כל מכתביו שהיו גנוזים

"כעת אנו בעיצומן של סריקת גליונות הספרים. במשך שנים אני מצלם כל יום כמה ספרים מספרייתו של מרן, ועד עתה צולמו גליונות של כאלפיים ספרים".

לקחת בחשבון שמרן יוסיף הגהות נוספות אחרי הסריקה?

"זה אכן היה קורה. ולכן לפני שהייתי מוציא ספר, הייתי עובר שנית על הספרים הרלוונטיים לנושא. לדוגמא, לפני הוצאת שו"ת "בית נאמן", ביקשתי שוב את ירחון אור תורה, כדי לבדוק אם נוספו גליונות. אגב, בימים עברו כשהרב עצמו היה מעתיק חידוש מהגליון למחברת, היה מסמן שתי נקודות אחרי ההגהה, לסימן שהועתק אצלו".

באיזה ספר של הרב הגליונות היו הכי הרבה מלאים?

מכונת הכתיבה של מרן

"חומש עם תורה תמימה וחק לישראל. לאחר שראינו שהגליונות התמלאו עד אפס מקום, הדפסנו לרב חמשה חומשי תורה בהדפסה מיוחדת עם גליונות רחבים - להשאיר הנייר חלק..."

יש כתבים שטרם הגעתם אליהם?

"רק לאחרונה הודיע לי הרב כבדרך אגב, שעל שולחנו יש מחברת חידושי שבת משנת תשכ"ו שלא קיבלתי אותה. פעם ראיתי שהרב ציין 'וראה מה שכתבתי בזה ב'אלף בינה', חיפשתי ולא מצאתי אצלי מחברת עם שם כזה. שאלתי את הרב ואמר לי שנמצאת אצלו, והביאה לי והוקלדה. היו עוד מחברות שהתגלו בדרכים כאלה. פעם ראיתי שהרב כתב הערה בגליון ספר "בית חתנים", ובסיום ההערה, ציין למה שכתב עוד בכריכה שבראש הספר. חיפשנו על הכריכה ולא מצאנו דבר. מסתבר שבינתיים הספר נכרך, וכתב היד כוסה (ואל ידאג הקורא, כי לאחר בדיקה מדוקדקת, תוכן הדברים נמצא כתוב בהרחבה במקום אחר)".

תחושת שליחות

אי אפשר שלא להידבק בתחושת השליחות של רבי הראל ורבי נסים ושאר צוות העורכים. כל עולמם וכל יומם סובב סביב הדפסת הכתבים הרבים. בכל רגע פנוי ניתן לראות אותם, מנצלים את הזמן להגיה דפים.

העבודה מאתגרת ודורשת ריכוז וזכרון טוב. וזאת מאחר שמרן בהיותו כמעין המתגבר וכנחל שאינו פוסק, כמעט ולא היה מייחד מחברת לכל נושא, אלא מייחד מחברת וכותב בה כאשר יעלה

במשרדו. מאז, ישבתי עם הרב גדעון הי"ו (בנו של מרן) במשך שעותייס כל יום במשרדו של הרב, וסרקנו עמוד עמוד בסורק. לאחר שסוימה עבודה זו שנמשכה כשנה וחצי, התחלנו להקליד את המכתבים. ובינתיים, התחלתי בבדיקה שלא דלגתי משהו בסריקה ושהכל נסרק בשלימות. עבודה זו לקחה שנה וחצי נוספות".

סתם מעניין, איך נשמרו כל המכתבים, הרי מרן שלח אותם לייעדם?

"בתחילה, את רוב המכתבים הרב פשוט העתיק לעצמו בכתב ידו, וכתב בראש העמוד 'העתק', ואם זה מכתב חשוב כתב 'העתק מדויק'. לכן יש הרבה מכתבים שמרן דילג על התארים בפתיחה וכתב לכבוד וכו', והמשיך להעתיק את תוכן המכתב. לפעמים לא הספיק להעתיק וביקש מהנמען להחזיר לו את המכתב. ויש הרבה מכתבים שהוא לא שמר העתק (ולפעמים הוא מציין לעצמו "לא נשמר העתק"), ואני מחפש אצל הנמענים, ומוצא מכתבים שמבחינתנו מאוד משמעותיים ואילו הרב לא ראה צורך לשומרם. בהמשך, הגיעה האפשרות לכתוב בקופי, והיה כותב את המכתב על הקופי, משאיר אצלו את הקופי ושולח את המקורי. ולכן היה מעדיף להקליד מכתבים במכונת כתיבה, שכן בכתיבה ידנית צריך ללחוץ חזק על העט כדי שיעבור לקופי. כיום, בעידן מכונות הצילום, הכל נעשה פשוט וקל. לגבי המכתבים שנשלחו בפקסים, היתה בעיה, אחר שבמשך השנים הכתב נמחק, ולכן נעזרנו בתוכנת שחזור מיוחדת".

אפשר לשאול, עם מי מרן התכתב הכי הרבה במשך השנים?

"בלי ספק, עם יבדל לחיים טובים הגאון רבי ישראל כהן שליט"א (עורך "אור תורה"). מדובר בתכתובת מרתקת של מאות מכתבים (בענייני עריכת "אור תורה" ועוד), שאפילו שיחת חולין שבה צריכה תלמוד. גם עם רבו רבי דוד ברדא התכתב יחסית הרבה".

קיבוץ גליונות

בספריות הישיבה מצויים מאות ספרים שמרן צ"ל קיבל ממחברים, עיין בהם כמסת הפנאי תוך שהוא מעטרם בכמה הגהות והערות, ושולח אותם לספריית הישיבה, כשהוא כותב בראש הספר "לישיבה תכב"ץ". לאחר שסוימה הקלדת המחברות והמכתבים, הגיע גם זמנם של גליונות הספרים. "הרעיון לצלם את גליונות הספרים עלה בלב הרב שלמה מאוזז (בן מורנו רבי רחמים שליט"א). ואכן, הוא והרב משה חדאד נטלו מלאכה זו על שכמם, ומילאנו כמה קלסרים גדולים מצילומי ההגהות (ושנים קודם לכן עשו כיו"ב ר' מישאל חיימוב ור' שלמה מועלם שליט"א, והעתיקו לרב גליונות של כמה ספרים בודדים)".

מתוך גליונות אלו נמצאו חידושים משמעותיים שאינם בכתבי הרב?

"בודאי. למשל, חידוש ב"ה' נסי" על הגדת הרמב"ם והגאונים, או הערה חשובה על שבועה בכתובה.

"בהמשך", מספר בן שיחנו, "ביקשתי אישור לצלם את כל הערות הרב בגליונות הספרים שנמצאים בספרייתו במשרד, שם גליונות הספרים זרועות בהגהות. כל ספר לאחר שצילמנו את גליונותיו, חתמנו בכריכת הספר עם חותמת 'נסרק'".

"דרכי העיון".

היה איזה גילוי שנתקלת בו במהלך עבודתך?

הרב זנזורי: "במהלך עבודתי על הספר 'מגדולי ישראל', נתקלתי במאמר אחד שהרב כותב וז"ל: בסוגיא אחת עמוקה במסכת ראש השנה (דף כ' ע"ב) בדין נולד קודם חצות או אחר חצות, התלויה בידיעה בחכמת התכונה, נחלקו רש"י והר"ז. שאל רבינו יעקב ממרוש שאלת חלום "מן השמים" להודיעו מי צודק, וקיבל תשובה: "מה זה מהרת למצוא בני, זרח (רמז לרבנו זרחיה הלוי, הר"ז) בחשך אור לישירים" (מובא זה בשם הגדולים בערך הר"ז). לכאורה הכוונה שהצדק עם הר"ז. אולם כשסופר זה לילד אחד, שחינכוהו על הערצה גדולה לרש"י, השיב תיכף: "מאן מוכח שהצדק עם הר"ז? אדרבא הפירוש הוא: 'זרח - בחשך, אור לישירים'. פירוש רש"י - אותיות ישר - כולו

הקולמוס חידוש על התלמוד ואחריו חידוש על התורה ואחריו חידה כפי המזדמן. משום כך עבודת העריכה ומיפוי החומר מורכבים במיוחד. ובל נשכח שמדובר במאות מחברות... דבר נוסף מאפיין את כתביו של מרן, שמרוב שכתב הרבה, דבריו עניינים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ולפעמים היה צריך להביא לפניו להגהה תשובה בהלכה מעשרה מקומות שכתב באותו נושא ולחבר את האוהל להיות אחד. וכפי שכתב מרן בחרוזים בהקדמת שו"ת "בית נאמן" ח"א: "ואם כתבתי בנושא מסוים ואחר זמן נתחדש לי בו דבר, לא אזכור איפה כתבתי, כי הזמן שטף הכל ועבר, והייתי כקול קורא במדבר. ולכן כתבתי על הרוב בגילויי הספרים, אשר בנושא ההוא נדברים, ולפעמים כתבתי בששה ושבעה מקומות, ולקבצם יחד צריך נביא או בקי לעשות שאלת חלומות. ואשתומם על המראה ואין מושיע, עד אשר נפתחו לי שערי רקיע, והקרה ה' לקראתי גבר חכם וגבון, והראני שכל דבר ניתן להשבון, ה"ה ידי"ן וחביבי ר' הראל זנזורי השם ישמרהו ויחייהו, ומכל צרה ונזק יצילהו, ויברכהו וירבהו, ובעזרת נכדי היקר הבחור הנעים אלחנן כהן, אשר צילם כל גליונות, הספרים והירחונות, ואת הכל הכניסו למחשב, וצירפו אות לאות ומלה למלה".

כיצד באמת משתלטים על היקף כזה, מה הסוד?

הרב זנזורי: "כיום ב"ה עומדים לי לעזר ידידי היקרים תרי צנתרי דדהבא הרב משה חדאד והרב הלל פלוטקין שליט"א שמכירים את כתביו של מרן לאותיותיהם, והם מסייעים לי סיוע שיש בו ממש בעריכת החומרים ובבדיקתם לפני הגשתם לרב. כמו כן, ישנם כמה תלמידי חכמים העוסקים בעריכת החומר, כשלכל סוג חומר אחראי רב המתמחה באותו נושא - הרב נסים מזגני שליט"א אחראי על חידושי ש"ס, הרבנים רזיאל ודקל הכהנים שליט"א אחראים על השו"תים, הרב יהונתן קויתי שליט"א על חומרים הקשורים לדקדוק, הרב עובדיה חן שליט"א על חומרים הקשורים להגות וסיפורים.

"בנוסף, אחד העוזרים הגדולים שיש לנו במפתוח החומר הבלתי נגמר, הוא 'מפתח סריקות' שערך ידידי הרב יצחק משה הי"ו. מדובר במפתח מקיף מאוד לכל הכתבים ואפילו לכל הגליונות. בזכות מפתח זה ניתן להגיע לכל נושא בו נגע הרב. למשל, כשעבדנו על 'מגדולי ישראל', מצאנו מקומות לא צפויים כמו גליונות ואפילו חידושי ש"ס שהרב דיבר על חכמים מסוימים, וצירפנו למאמר על אותם חכמים...".

היה ספר שתוך כדי עבודה שינה את מתכונתו?

הרב זנזורי: "שבע שנים לפני שיצא שו"ת 'בית נאמן', הרב דקל כהן והרב מרדכי מאזוז שליט"א, חשבו להוציא לאור ספר עם כל התשובות והחידושים של מרן בעניני זרעים, לקראת שנת השמיטה (תשס"ז). גרתמתי לענין במלוא המרץ, ואכן הרב הגיה את התשובות ונשאר להגיה חידושי רמב"ם. תוך כדי עבודה, הפכתי במחשבתי שאין זה נכון, כי ספר בעניני שמיטה, ישכב במדף ויקראו בו אחת לשבע שנים. הבעתי דעתי בפני הרב, והסכים. ואמר אז: בו נוציא ספר שו"ת, ויכנסו השו"תים האלו (בעניני שמיטה) שעברנו עליהם, בפנים. וברוך ה' לאחר שבע שנים (בשמיטה תשע"ה), יצא לאור ספר בית נאמן ח"א, ונכללו בפנים גם תשובות אליו".

איזה ספר מרן מחבב יותר מכל ספריו?

הרב זנזורי: "אני יכול לומר כי הוצאת השו"ת 'בית נאמן' גרמה לו קורת רוח והתרגשות יותר מהספרים הקודמים, עד שביום שיצא הספר, הורה באופן נדיר שלא לומר תחנון במנחה. גם מהוצאת 'ארים נסי' על ברכות וזרעים שיצא לאחרונה, הרב רווה הרבה נחת, באשר רבים מהחידושים שם חידש בילדותו ובנערותו".

מה הספר של מרן הכי נפוץ?

בהגהת סולת נקיה

אורה..."

"עניין אותי מיהו אותו ילד, היתה לי השערה שהכוונה למרן עצמו, אך לא מצאתי ביסוס לכך.

"והנה הזדמן לידי כתב יד אחד בו מרן מספר שהיה בידו בהשאלה הגהות על ספר שו"ת מן השמים לר' יעקב ממרוש ז"ל עם פי' קסת הסופר להרב אהרן מרקוס ז"ל, ושם מצא שהמפרש בקסת הסופר כתב על דברי שו"ת מן השמים הנ"ל כי התשובה משתמעא לתרי אנפי כי משמע שהצדק עם הר"ז ויכול להיות בהיפך זרח בחשך והאור הוא לישירים כי רש"י אותיות ישר עש"ב. וסיים מרן בזה"ל: "תיתי לי שכן אמרתי בילדותי לאבא מארי זצ"ל מרוב חיבה לרש"י ז"ל". באתי למרן ואמרתי לו שאני יודע מיהו אותו ילד... הוא הנהן בראשו וחייך".

האם למדתם איזו הנהגה בכתביה ממרן זצ"ל?

ניתן לומר כי הלימוד הגדול שלמדנו הוא... שיעור בענוה. המעלעל בספרי מרן זצ"ל, יכול למצוא אחת הנהגה אחת הנהגות התלמידים העורכים, ואף שבחלקם מעירים על דבריו ובטוח שהיה בידו להשיב, מכל מקום הניחם מרן בהגהת הספר לעיון הקוראים, כי בלתי אל האמת היו עיניו. סיפר אחד מחשובי המגיהים הרה"ג ר' רזיאל כהן שליט"א: פעם שאלתי את הרב למה לפעמים הוא מניח את ההערות שלי בתוך הדברים שלו, הרי מעיקרא לא נכתבו אלא לשיקול דעתו ולהכרעתו, ולא בשביל להוציאן ל'רשות הרבים', למה לא יעשה כמו רבנים אחרים שמבליעים את הערות העורכים בנעימה בתוך דבריהם ולא נודע כי

באו אל קרבנה? והרב השיב לי בענוותנות: 'ככה נהג אבא בשו"ת איש מצליח בתשובה הארוכה בדין אגף שהניח הערות שלי בחתימתי'.

יתירה מזו נספר, שהיה דיבור אחד ב'ארים נסי' על ברכות וזרעים שהגאון רבי אלדן כהן שליט"א העיר עליו למרן על גבי עלי ההגהה, ומרן הסכים לדעתו, מחק חצי עמוד, וכתב בהדגשה "צודק!". והנה אחר צאת הספר, שלח מרן לקרוא במיוחד לרבי אלדן, והביע בפניו את הערכתו והודאתו על שהעמידו על האמת, ואף העניק לו מתנה מכובדת כאות הוקרה.

הרב זנזורי מבקש להמחיש את הענוה של מרן ואהבת התורה שלו בעזרת סיפור מדהים לו היה עד: "הרב יהודה יעקב למעי שליט"א שהיה אז בחור בישיבה הציע תיקון מסוים בדברי הרב בינה לעתים, והוא תיקון שונה ממה שכתב הרב ונדפס בהערותיו שולי הדף בספר הנ"ל הנדפס. והנה לאחר ששמע הרב את דבריו, שמח בהם מאד, וכתבם בשמו בספר סלת נקיה. כשיצאו כולם מהפגישה ונשארתי רק אני, הפטיר הרב: 'איך לא זכיתי לכוין לדבריו, איך לא זכיתי', וחזר על זה שלוש פעמים. בחיי לא שמעתי את הרב אומר כך, וזה משמחתו בדברי התלמיד שיישב דברי הרב בינה לעתים בצורה נפלאה".

כולם סקרנים לדעת - מה הספר הבא?

הרב מזגני: "ספר 'ארים נסי' על בבא מציעא חלק שני. מופיעים בו החידושים משיעוריו האחרונים של מרן בטרם נר אלוקים יכבה, שכן בשנה האחרונה לחייו, לימד סוגיות אלו את תלמידיו בשיעורו הקבוע בעיון בישיבה (השיעור האחרון היה ב"א אדר תשפ"ה, והגיע לדף קי"ג ע"ב דאמר שמואל כל מילי ידענא אסותייהו לבר מהני תלת וכו' ולא מסגי ארבעה גרמידי). ואף זכינו שכמעט כל כרך זה עבר את שבט הגהתו".

אל יחסר

ר' הראל חס על כל אות שיוצאת מקולמוס הזהב של מרן. לפעמים בצורה מוגזמת. כדי למקסם את ההגהה, לפעמים הוא מוטר את החומר במקביל לשני מגיהים שאחד אינו יודע על השני. כך גם כל כתבי היד נסרקו כולם - פעמיים, לוודא שלא נשמט כלום. אם אתם סקרנים לדעת, אם באמת נמצא שנשמט משהו, נגלה שמתוך מאות אלפי עמודים נמצאו חמשה עמודים שדולגו בטעות. היתה שוה כל הטרחה. "פעם בעידן חדוה" מספר הרב הראל "אמרתי לרב אני מפחד שאחזור בגלגול אם ישמט לי חידוש מסוים..."

יחד עם זאת, הוא משקיע מאמצים רבים במציאת כתבי יד של מרן שנשלחו לאנשים ומרן לא שמר אצלו העתק. עד שפעם התבטא מרן כי אם יהיה כתב יד שלו במערות ים המלח, הרב הראל ישיג אותו. "רבי כדיר צבאן היה מוסר שיעור בעיון פעם בשבוע בנתיבות, ומרן היה משתתף שם וכותב הערות וחידושים בגליונות הספרים. השתדלתי רבות שיעתיקו את ההערות, והועתקו. השגנו גם ספרים ששאל מאנשים, כתב בהם הגהות והחזיר להם. זה הזמן לבקש מכל מי שמחזיק כתבי יד ממרן לפנות אלינו" [בטל: 050-2738858 או במייל: r18858@gmail.com].

גם אחר שהיה יוצא לאור ספר מכתבי מרן, המלאכה לא היתה מסתיימת. דרכו של מרן זצ"ל שלאחר שהיו יוצאים ספריו לאור עולם, היה עובר עליהם שוב ושוב, וכותב בצדי הגליונות הגהות, ובעיקר הוספות שנתחדשו לו. במקרה שהספר היה מתמלא בהגהות, היה נוטל ספר חדש ואף בו מעיר את הערותיו. "במקרה של 'דרכי העיון', מספר הרב הראל, "בגלל מרחק השנים התמלאו הגהות והוספות בשלושה קונטרסים (!), מה שהפך את הקונטרס לספר, כאשר שליש מן הספר חדש לגמרי. גם אחרי שיצא ספר 'ארים נסי' יבמות, מצאנו עוד הרבה חידושים חדשים והוצאנו מהם קונטרס בפני עצמו".

ספריו של מרן שהשאיר אחריו ברכה, הם נחמתנו בעניינו. ומכאן שלוחה ברכתנו לעוסקים במלאכת הקודש שימשיכו להאיר את עינינו בעוד חיבורים מאירים ומזהירים מכתביו של מרן ומלאה הארץ דעה את ה'.

בשיעור בבית מרן שליט"א

עם רבי נסים מזגני

עם הרב הראל זנזורי בודק הגהה שלו בגליון ספר

מפגש עם הרבנים העורכים

עם רבי אלדן הכהן

המעמד המרגש

הזדמנות נוספת היתה לרבנים העורכים להיפגש עם מרן היתה לפני כשנה בהגהת הספר "סולת נקיה" על ענייני עיבור החודש. כדי להשלים את המלאכה, נותרו לרבנים העורכים כמה עניינים בדברי מרן הטעונים בירור. לשם כך, באורח נדיר ויוצא דופן נעתר מרן לפנות מזמנו לטובת מפגשים עם הרבנים העורכים ללבן את

בדרך כלל עיקר מלאכת ההגהה היתה נעשית באמצעות שאלות והערות המובאות לעיון והכרעת מרן בשולי הגליון, אך היו כמה הזדמנויות שהרבנים העורכים נפגשו עם מרן פנים אל פנים. כך למשל, לרגל הוצאת הספר השלושים - שו"ת "בית נאמן" ח"ג, נערך לפני כשנתיים ביום ט"ז תמוז תשפ"ג מעמד הודיה מיוחד ומרגש בהשתתפות מרן זצ"ל, בו גם זכו להוקרה המסייעים במשך השנים במלאכת הקודש הוצאת הכתבים הרבים.

את הערב ארגן בביתו הרב הראל זנזורי שליט"א, שסיפר בדבריו על העבודה ההיקפית והמורכבת בסריקת אלפי כתביו של מרן וסידורם לדפוס בדייקנות ובאחריות. הרב הראל הציג בפני מרן את הרבנים העוסקים בקדשים, וסיפר על חלקו של כל אחד מהנוכחים בהוצאת הכתבים.

במהלך הערב הוקרנה גם מצגת מיוחדת המסכמת עשרים שנות פעילות בהוצאת הכתבים. נשאו דברים הרה"ג ר' משה חדאד שליט"א והרה"ג ר' הלל פלוטקין שליט"א

מראשי העוסקים בכתבי מרן, והעלו על נס את הזכות לעסוק במלאכת קודש זו שרבים רבים נאותים לאורה, ואת חרדת הקודש שאופפת אותם על כל טיפת דיו של מרן. כמו כן, הודו למרן על שפתח את אוצרותיו להאיר לעם ישראל ביכול תורני עצום

ורחב-היקף שהטביע בחותם של מסירות-נפש!

בכלל דבריהם שיבחו את בעל הבית (תרת"י משמע) הרב הראל זנזורי על כל פעלו, מסירותו ועמלו, ביגיעה יתירה, לעשות אזנים לתורה, היא תורת מרן גאון ישראל רבנו זצ"ל. ובזרועו יקבץ טלאים, מעשרות ומאות מקומות סמויים ונראים. ותחת היות כל תורת רבנו מפוזרת, הנה היא כיום עטרת תפארת.

במסיבה לרגל צאת הספר השלושים

הרבנים העורכים במסיבה עם מרן לרגל הוצאת הספר השלושים

הדברים. כך, זכו הרבנים העורכים להיפגש עם מרן שליט"א **שבע פגישות**, שבכל אחת מהן ישבו עם מרן בקודש פנימה בשעה של קורת רוח. ואכן, בסוף הקדמתו הביע מרן את קורת רוחו מהמלאכה המדויקת: "ב"ה שזיכני בתלמידים יקרים והגונים שעובדים על כתבי-ידי ומדקדקים בהם כחוט השערה. זכרה להם אלוקי לטובה ולברכה, שיראו רק אושר ושמחה, נחת ושלחה הם ובני ביתם, מעתה ועד עולם. אמן".

המרכז: רחוב הרב עוזיאל 26 בני ברק

לחסתלקותו של מזורנו ורבנו, אביר המעיינים, מוציא לאור תעלומה, כל סוגיה קשה וחתומה, צפנת פענ בביאור ישר ואמיתי בתורת ה' תמימה, בבקאות מקיפה ונפלאה במרחבי התלמוד בבלי וירושלמי ומדרע חז"ל, שהקפיד על כל תג ותג בתורה הקדושה, והחזיר עטרה ליושנה במסורת ישראל ומבטא האותיות, ועמ בפרץ נגד המחבלים בכרם ה' צבאות, חיבב את התורה על כל שדרות עם ישראל, והפיץ את אור האמונו ובמשך למעלה מששים שנה העמיד תלמידים הרבה מופלגים בתורה ויר"ש כנודע, מתוך מסירות נפש ממש

מאיר מאדוד

מרן הגאון הראש"צ והרב הראשי לישראל

דוד יוסף שליט"א

מִרְיָן הַגָּאוֹן הִרְאֵשׁ"צ
ב. שְׁלֹמֹה מֹשֶׁה עֲמָאֵר
 שִׁיט"ו

המאמן הגדול הרב יצחק ברדא שלי
ראש ישיבת יצחק ירנן

ראובן אלבז נאמן הגדול הרב שליט"א
ראש ישיבת אור החיים

הגאון הגדול הרב גדעון בן משה ש"ך
ראב"ד יורו משפטיד

פינחס כהן זגאנן הגדול הרב שליט"א
רב העיר נתיבות

הכנס יתקיים ביום שני כ"א אייר (19.5.25 למניינם)

בשעה 16.00 בהיכל הישיבה, קומה רביעית, וגם ברחבה בכניסה לבנין

בשידור חי. תפילת מנחה בסיום הכנס בשעה 19.00

**הנשים בביהכנ"ס של מרן ראש הישיבה זצ"ל, רחוב הרב עוזיאל 43 בני ברק
הכנס יועבר בשידור חי ברזכים הבאים**

לאור צוואתו של מרן הגר"צ מאזוז זצוק"ל

הפרוייקט העולמי

הפרק היומי

בכל העולם לומדים כל יום

פרק משנה

לזכרו ולאור צוואתו של
מרן ראש הישיבה

מצטרפים עכשיו בכל דרך

אתר

pereky.com

קו הטלפון

03-510-9999

חברות

בתכנון ארצית

הלם!

אני חושב על מרן הגאון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל. מי נתן לו את הגיבוי והעידוד בתקופות קשות ומרות, מי דחף אותו להמשיך את המהפכה בכל הכח והעוצמה, מבלי לחוש מפני המלעיגים והמלעיבים במלאכי האלוקים?

מרן זצ"ל יצר פה אקלים אחר בעולמנו. אמירה וזעקה ברורה, כי גם לעדות המזרח יש גדולי תורה, וגם הם ראויים לכבוד ותפארה. התמיכה שלו במרן הרב עובדיה ללא תנאי וסייג, ודאי עמדה לו למרן והעניקה לו כח ועוז, כפי שמרן עצמו היה מספר לא פעם. ימי העומר - בהם אנו מתאבלים על פטירת תלמידי רבי עקיבא, שלפי דרגתם נתפסו על 'שלא נהגו כבוד זה בזה', זה הזמן שלנו להתחזק בתיקון ענין זה ולהרבות בכבודם של תלמידי חכמים, מכל העדות והחוגים.

יהי רצון שיהא מליץ יושר, ורק זאת הנחמה, אם נזכה להמשיך לילך לאור תורתו המאירה, אשר אין למתיקותה קץ ושיעור, כפי שיוכל לראות כל מי שפותח אחד מספריו המופלאים. זיע"א.

אם נבוא לתת כותרת ולהגדיר את החודש האחרון, אז נראה לי שיש לי מילה אחת מתאימה: הלם.

יהודים רבים שלראשונה שמעו מקרוב על שמעו ודמותו של מרן רבנו גאון ישראל זצ"ל, אשר עומדים מופתים ומשתהים, צובטים את עצמם ושואלים: מה זה? איפה זה היה? למה לא סיפרתם לנו?!

והאמת, דמותו וזוהרו של מרן, יקדו מכל פינה, מי שקצת העיז להתקרב, ניסה לטעום ידע עד כמה מתוקה ומיוחדת היתה תורתו, גם אם היו מי שניסו קצת לכסותה ולהסתירה, מבלי להבין כי את השמש אי אפשר לכסות בנפה או כברה.

דמותו של מרן היתה מטעה, אם מרחוק היה נדמה כי מדובר באדם חריף או תקיף - מי שקצת זכה לשמוע ולהתקרב יודע, כי מדובר ביהודי צנוע ועניו, שהיה נמס בפני כל גרגיר של אדם (כלשונו בדרך מליצה), אדם עדין נפש שהישיבה במחיצתו היתה מקרינה שלוה ורוגע מופלאים.

סח לי יהודי ליטאי נכבד בעמיו: "אני מקנא בכם. מקנא שאצלכם יודעים לעשות את ההפרדה. זה מפליא לראות שאצלכם אין מחיצות".

והוא המשיך והסביר: "הרי 60 או 70 אחוז מהמשתתפים בהלויה, הם לא כאלו שלמדו ב'כסא רחמים', ודאי לא כאלו שנוהגים לפי שיטת לימוד. אבל עדיין, כולם באים ומתייצבים, יודעים לעמוד דום מתוך הבנה שגדול תורה, וגדול דור - צריך לכבד, גם אם הוא לא ממש בקו שאנחנו רגילים".

אמרתי לו: שזו בדיוק היתה השיטה והחינוך של מרן - הוא היה מופת ודוגמא בהנהגה הספציפית הזו - לכבד את כולם, כאשר כל מי ששמע את שיעוריו או מעיין מעט בספריו, רואה כיצד שוכנים שם כבוד בערבוביא כל גדולי התורה. תלמידי חכמים מתונים אלג'יר ומרוקו, לצד גאוני ליטא והונגריה. פירושים של המלבי"ם ורבי יהונתן אייבשיץ לצד הברקות של ידידו רבי בוגיד סעדון מג'רבא.

לא פעם היה הרב משנן ומחדד באוזני התלמידים את חשיבות השאיפה, והיה מתבטא ואומר: כי יש לכל בחור לשים מול עיניו את השאלה מתי אהיה כמו החיד"א והגר"א. תמיד היה חוזר ומשנן, כי בתורה אין חציצות או מחיצות. זו היתה חינוכו והנהגתו. ואולי זה מסביר את רבבות היהודים מכל העדות והחוגים שבאו לכבדו בעת הסתלקותו.

אני חושב על הבחור הזה, בן עדות המזרח, שלומד בישיבה אשכנזית, ורוצה לבוא לתפלה עם טלית, כפי שהוא היה רגיל מילדותו, בעירו ובביתו. מי נתן לו את הכח והאומץ, את העוז והעזות דקדושה?

כוס תנחומים

**יחד עם כל בית ישראל, כואבים
אנו את לכתו של מורנו ורבנו
ועטרת ראשנו
מופת הדור והדרו, עטרת תפארת
ישראל, עמוד הצדקה והחסד**

**מרן ראש הישיבה
הגאון הגדול רבי**

מאיר מאזוז

זכר צדיק לברכה

**ומביעים אנו בזה את תנחומינו הכנים בפני בני
משפחתו ותלמידיו הרבים
המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון
ירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד.**

בברכה
הנהלת רדיו דרום וגלי ישראל

מרן עוד אתנו? תלוי בנו!

שימור ונשיאת מורשת יהדות ספרד על כל פרטיה.

היגיו נכון ומדויק של האותיות.

שמירה על המנהגים המיוחדים: תיקון ליל שביעי של פסח, שיר השירים עם תרגום בשביעי של פסח, קריאת משלי ואזהרות בשבועות, ספר איוב בתשעה באב, שמו"ת ביום שישי - עם טלית ותפילין לאחר שחרית.

הקפדה על הלכות והנהגות מיוחדות, כמו כיסוי תפילין כרבינו האר"י, טמינת הציציות, כיסוי ראש לבנות רווקות בתפלה ובברכות, חצאיות לבנות עד פחות מטפח מהקרסול וכו' וכו'.

ובכן, מרן עוד אתנו? כן - אם נרצה בכך.

הבה נוכיח - במעשים, בהתמדה, בלימוד ובהפצה - שזכינו לא רק לשמוע את אורו, אלא להיות ממשיכי דרכו. ואז נוכל לומר בלב שלם: מרן - עוד אתנו.

"חבל שלא נצלנו... לא ידענו עד כמה הוא היה גדול... אילו היה עמנו - היינו רצים לשמוע אתו..."

משפטים כגון אלו, ודאי שרבים שמעו - ועוד רבים ישמעו.

אך אנו - תלמידיו, אוהביו, מוקיריו - ידענו. נצלנו. הערכנו.

ובדיוק משום כך, עתה - לאחר הסתלקותו של מרן זצ"ל עמוד האש אשר לפני המחנה - דוקא עתה גוברת עלינו החובה: להמשיך את דרכו. לא רק בזיכרון - אלא במעשה. לא רק בדמעה - אלא בהמשכת הדרך. חז"ל אמרו במסכת תענית: "יעקב אבינו לא מת". ושואלים - וכי לשוא נכתבה מיתתו בתורה?

ומשיבים - "מה זרעו בחיים - אף הוא בחיים".

ומדוע דוקא יעקב נבחר כדוגמא? מבארים המפרשים: משום שאצל אברהם ויצחק - לא כל זרעם הלך בדרכם עד הסוף. אך יעקב - כל זרעו המשיך את דרכו. ולכן הוא - חי.

ומכאן לקח ברור: כל עוד אנו ממשיכים את דרכו של מרן זצ"ל - הרי הוא חי בתוכנו. לא כזיכרון עמום - אלא כנוכחות חיה, מלווה ומדריכה. המשכת הדרך איננה סיסמה - היא מפעל חיים:

כסא דנחמתא

יחד עם כל בית ישראל, כואבים אנו את לכתו של מורנו ורבנו ועטרת ראשנו, איש האמת אשר סלד מכל דנדוד שקר וחנופה, אביר המעיינים, אשר אין חכמה בתורה שנשגבה מבינתו. נטע אמונה ובטחון ופיזור טללי תחיה על העם היושב בציון, ועמד בפרץ בפני המחבלים בכרם בית ישראל, רומם רוח שפלים, ולחם למען שלמות הארץ במסירות נפש

מרן ראש הישיבה

הגאון הגדול רבי

מאיר מאזוז

זכר צדיק לברכה

המקום ינחם אתכם ה' בנחמה שלמה עם שאר אנבי

ציון וירושלים, ולא תוסיפו לדאבה עוד. בהפצת

מענייתיו חוצה ונחמת ציון וירושלים תנוחמו

החותמים בכאב ובצער
אוהביו ותלמידיו משפחת עשור אשקלון
הגברת פנינה ובניה הי"ו

נטפי ניחומים

יחד עם כל בית ישראל, כואבים אנו את לכתו של מורנו ורבנו ועטרת ראשנו לפיד האש שהלך לפני מחנה ישראל, נצר לחכמי וגאוני יהדות ספרד, מופת הדור והדור, עטרת תפארת ישראל, עמוד הצדקה והחסד, רועה נאמן, אשר במשך ששים ושלוש שנים העמיד תלמידים לאלפים ולרבבות מתוך יסורים ומסירות נפש, ועשה לתורה - תורת העיון בעומק הפשט, תורת הכתיבה והסגנון, תורת המבטא והלשון, תורת ההלכה והמנהג, תורת היושר והאמת, תורת חכמי ספרד - שלא תשכח חלילה מישראל

מרן ראש הישיבה

הגאון הגדול רבי

מאיר מאזוז

זכר צדיק לברכה

ומביעים אנו בזה את תנחומינו הכנים בפני בני משפחתו ותלמידיו הרבים המקום ינחם אתכם בתוך שאר אנבי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד.

בברכה

הנהלת רדיו "קול ברמה"

תורת מאירת עינינו

סקירה ועיון באחד מספרי מרן ראש הישיבה זצ"ל

והפסא:

ספר "אסף המזכיר"

הספר הכולל אוצר בלום של מערכות בשלל נושאים שונים, כלול בכל טוב: מכללים בגמרא ובפוסקים, עבור בחידושים מקוריים וענייני לשון, עד לחידות פתגמים, טעמי המצוות ופרפראות לחכמה | הצצה לא ממצה לספר שיידו בכל ויד כל בו | מזמור לאסף מיבעי ליה!

אלא בשבת". פיענוחים רבים ושונים ניתנו לו. אולם מרן פותר את הפלא בדרך פשוטה: "ברכת להניח תפלין הה"א בקמץ והגוף רפויה כדעת מרן, אבל בפתח ובדגש ביאורו לעזוב התפלין ולהשאירם בכיסם". פשוט וגאוני!

ובל יפקד מושבם של אוהבי הרמזים, שישמחו למצוא בספר ציצים ופרחים שחותרים המקוריות טבוע בהם. הנה אחד למטעמת' הטעונה ברכה: ידועה הסגולה של חז"ל לזכירה, לחזור על לימודו 101 פעמים. והנה ההפרש שבין פעל זכר לפעל שכח הוא 101, כי בכל פעם שחוזר על לימודו מחסר מניין אחד מן השכחה, עד שלבסוף מתבטלת השכחה לגמרי ונעשה זוכר הכל, ולכן כשתחסר מן שכח ק"א ישאר זכר.

אפילו יודעי ח"ן, ימצאו בו כמה רזין טמירין בקיצור נמרץ. בהקדמה לספר מתייחס מרן לסגנון חידושים אלו שאינם מצויים בשאר ספריו, וכותב דברים מפתיעים שרב הנסתר בהם על הגלוי: "וכן אם ימצאו חידושים בספר ע"ד רמזי הקבלה, אל יחשדני הקורא שאני מכת המקובלים, כי זה ממעט הדבש אשר רדיתי מגוית הארץ" בילדותי בגיל 7-8, מספרי בן איש חי ולשון חכמים ונהורא השלם וסידור הרש"ש וזולתם. אבל מיום שעמדתי על דעתי, אני מתפלל בפשטות גמורה כתינוק הזה... ומי יודע אם לא כל היסורין שסבלתי בעוה"ר משנת התשל"ד עד היום היו בגלל לימוד קבלה בילדות. ודי בזה".

ותתפלאו לשמוע, אפילו המתעניינים ברפואה טבעית, ימצאו בספר ערכים שיוסיפו להם ידיעות בתחום. בצעד בלתי שגרתי, מופיעים בין הערכים כמה "סגולות ורפואות פשוטות ששמעתי או נסיתי ועלו כהוגן ב"ה" (מתוך ההקדמה). ואנו למדנו, כי כאשר יודעים על משהו שעשוי להועיל לעוד אנשים, יש למצוא מקום לפרסמו, משום "אל תמנע טוב מבעליו". אם כן, גם אנו לא נמנע טוב, ונביא מהספר דוגמא אחת לרפואה: בערך "הצטננות": "תרופה בדוקה ומנוסה להצטננות - לבשל תפוחי אדמה ולאוכלם בעודם חמים קצת עם פלפל שחור". ואיך אפשר בלי רמז קולע כדי לזכור את המתכון: "ועשיתי סימן כי שפעת בהיפוך תעפ"ש. נוטריקון תפודים עם פלפל שחור".

דרך הלשון

אשד החידושים שהספר מביא בכנפיו, גדול מאוד. בכל ענין ובכל תחום ניתן ליהנות ממנו, כמן הזה שכל טעם שאתה רוצה לטעום בו אתה טועם. במסגרת זו, נסתפק בכמה ניצוצין וזיקוקין דגנורא.

"תמרה זו אין בה פסולת, אלא תמרים לאכילה, לולבין להילול, חריות לסיכוך, סיבים לחבלים, סנסינים לכברה, שפעת קורות לקרות בהן את הבית" (בראשית רבה מ"א).

כדברים האלה ניתן לומר על הספר "אסף המזכיר", שהכל יש בו, ואין לך אדם שלא ימצא בו טעם. וכפי שכתב מרן זצ"ל בהקדמתו: "באופן

שכל הקורא בספרי הקטן הלזה, ימצא בו מכל אבקת רוכל. "ההולכים בו ימצאו ענפי הדס / כופר ושושן ועצי צמרת" (ר' שלמה בן גבירול במחברת הדקדוק).

במקורו נכתב הספר כשהנושאים שבו אינם בנויים לפי סדר מסוים, רק לפי א-ב, כדרך ספרי המערכות שנכתבים בעיקרם לצורך המחבר עצמו, "למען אמצא בקלות כל ענין מסוים לפי סדר א"ב" (מתוך ההקדמה), אבל לאחר מעשה, אפשר לומר כי יחודיותו דוקא בגיוונו. בהיותו כלול בכל טוב, גם מי שנושא אחד אינו מעניין אותו, ימשיך לערך הבא שמדבר על נושא אחר לגמרי, וירוה נחת.

כל אדם קטון כגדול ימצא בספר את שאהבה נפשו. תלמידי חכמים מעיינים, ימצאו בו ערכים העוסקים במערכות עיוניות בסוגיות הגמרא. מאידך, מורי הוראה, ימצאו בין בתריו חידושי הלכה חשובים. בערך "גבול" למשל, מביא מרן שאלה שנשאל "באחד שגר באשקלון, ורוצה לעבור לבית-אל על יד ירושלים, והיא מוקפת ערבים, וצריכים ללכת לשמירה בכל לילה לפי התור, ולפעמים מגיע תורו בשבת, אם יש בזה משום חילול שבת בעקירת דירתו למקום כזה?". מרן מסיק שאין בכך חשש מכמה טעמים, ואדרבא מצוה קעביד לגור בעיר הסמוכה לספר. אחד הנימוקים להיתר מעניין מאוד: "דאל"כ יהיה אסור לעלות לא"י בזמננו, מפני הצבא שגורם לחילול שבת בימי מלחמה וכיוצא".

מטבע הדברים, חובבי הדקדוק והלשון עשויים למצוא בספר ענין רב, ולשקוע בו שעות רבות, באשר טמונים בספר יסודות וכללים חדשים בחכמה זו. מפליא לראות פעם אחר פעם שבאמצעות ידיעה רחבה בחכמת הדקדוק, ניתן ליישב קושיות ותמיהות שרבים נלאו למצוא בהן הפתח. כולם מכירים את המדרש פליאה "אין מניחין תפלין

בא"י חסרים פיטמת והכשירות הפוסקים, אבל חסר עוקצו פסול. כי בקוטב הצפוני יש חור גדול של אלפי קילומטרים כידוע... אבל העוקץ כנגד קוטב דרומי שהוא שלם. ובזה מובן ג"כ שיש כמה חומרות מחוטמו של האתרוג ולמעלה, כי שם מקום א"י שהיא ל"ב מעלות צפונה דהיינו בגובה קרוב לשליש האתרוג, והבן. וא"י נקראת יפה נוף משוש כל הארץ (תהלים מ"ח ג'), ולכן משם ולמעלה צריך הידור יותר."

מקור נאמ"ן

הספר כולל בין השאר, כללים, פתגמים, מאה ועשרים חידות, וגם מקורות לכל מיני ביטויים שמקורם אינו ידוע. כמה כאלה הם ממש בגדר חידוש. הביטוי "שס"ה גידים" מוכר מאוד, אך המעיין בספר ימצא להפתעתו שהביטוי לא נזכר בש"ס. אם כן מה המקור לזה? "בתרגום יונתן (בראשית א' כ"ז), וכן בזהר בכמה מקומות". ומוסיף מרן: "ותמיד נשאלתי שיש בגוף האדם אלפי גידין, עד ששמעתי מרופא סיני מפורסם ד"ר לו מאוסטרליה (בשנת התשנ"ח) שיש שס"ה נקודות בגוף האדם שדרךן זורם הדם. ואמרתי כמה גדולים דברי חכמים".

גם מטעמי המצוות ניתן לטעון בספר מיוחד זה. טעם נאה תפס את עינינו בערך "דוד" (ב'): למה אסרה התורה לאיש לשאת את דודתו והתירה לאשה להנשא לדודה (והיא גם מצוה כמ"ש רז"ל ביבמות דף ס"ב סוף ע"ב)? "לפי שאם האיש נושא את דודתו יהיה מוכנע לה וזה הפך הטבע והתורה, דכתיב והוא ימשל בך (בראשית ג' ט"ז), אבל אם תנשא לדודה אדרבה תכבדנו יותר. ועוד טעם שע"פ רוב הדודה מבוגרת יותר, וזה נגד הטבע שהאשה צריכה להיות צעירה מהאיש כמו שמצינו בשרה ורבקה ורחל ולא. וגם שהיא מזדקנת מהר לפני האיש".

בין קפלי הערכים הרבים, מסתתרים להם תוך כדי דיבור גם מעט הברקות הלציות ודברי צחות תורניים, בבחינת "מיעוט שחוק" (כפירוש התפארת ישראל). מכונת אמת אינה מועילה לשקרנים מומחים שאינם מתרגשים מהשקר שמוציאים מפיהם, והגלאי רושם תמיד קוים ישרים ולא ניכר כלל. מרן מוצא לזה רמז בדרך צחות בדברי ירמיה הנביא ע"ה: "למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו" (ט' ד'), שנלאו השופטים לבחון אותם בגלאי שקר לראות אם יעוו ויעוותו הקו הישר, כי למדו לשונם דבר שקר, ולכן נלאו השופטים להעוות. כך גם בערך "לא יגהק ולא יפהק" (ש"ע א"ח סי' צ"ז ס"א): "יש לומר בדרך צחות שלא להשתמש הרבה בתואר הגה"ק כמ"ש האשכנזים, וזהו לא יגהק, כי מריבוי התוארים נתמעטו המתוארים כידוע".

מעיון בספר מסתבר שדרכו של מרן לציין את המקום והעיתוי שבו נפל החידוש במוחו, כאשר מדובר בעיתוי חריג. בחידוש על ברכת הלבנה, הוא מסיים "זה חידשתי בברכת הלבנה בבית"ח בלינסון (בחדש חשוון התשמ"ו) בשכבי במחלקה כירורגית פלסטית". ואילו בחידוש על "ותתפלל חנה", הוא מסיים: "כן חידשתי בס"ד בשמיעת ההפטרה יום א' דר"ה התש"מ". היותר מענין, בערך "חוי הכלבי" שר"י, הוא מביא רמז קולע בפסוק ומסיים: "כך עלה בפי י"ג סיון התשמ"ג בקומי בשחרית לפנות בקר, והוא כעין נבואה קטנה".

קובע ברכה לעצמו "המפתח המפורט" אשר בסוף הספר, המשתרע על פני שבעים עמודים (!). ומסודר ע"פ נושאים: חידושי תנ"ך, חידושי ש"ס, חגים וזמנים, מקורות לעניינים שונים, חידות ופתגמים וכו' וכו'. למען ימצא כל קורא את חפצו בקלות.

ניתן להפוך בספר עוד ועוד, ולא תשבע עין מלראות, הפוך בה והפוך בה דכולא בה.

כדרכו של מרן, ענייני לשון תופסים בספרו נוכחות מורגשת. וגם כאן, בכל פעם מחדש ניתן להתפעל כיצד ניתן למוסס קושיות עצומות בעזרת ידיעה בדרך הלשון של התורה או דרך הלשון של רבותינו. הנה שתי דוגמאות יפות מתוך הספר:

הכל מכירים את הקושיא על ההגדה: מדוע בסיום הקטע "השתא הכא" שנכתב בארמית, פתאום עובר המגיד ללשון הקדש ומסיים "לשנה הבאה בירושלים הבנויה", היה לו לומר "לשתא דאתיא..."? נאמרו על כך כמה תירוצים מפולפלים, אולם בערך "השתא הכא", מציע מרן שליט"א יישוב גאוני בפשטותו: קטע זה הפותח את ההגדה נכתב בארמית כדי שיבינו את הנאמר כל יושבי השלחן, כולל הנשים ועמי הארץ שלא הבינו לשון הקדש, אבל את המשפט "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" לא היה צורך לכתוב בארמית, מאחר שהיה רגיל ושגור בפי העם. דוגמא לסוג כתיבה כזה מביא מרן מנוסח הגט שכולו בארמית, ואילו תחילתו בלשון הקדש: בשני בשבת בחודש פלוני בשנה פלונית וכו', ויש בו עוד כמה מלים כגון והרי את מותרת לכל אדם וכו' כדת משה וישראל, שהם בלשון הקדש, מפני שגירותן בלשון.

דוגמא נוספת לכך שכאשר מכירים דרך הלשון, הרבה קושיות מתבטלות מעיקרן, מצאנו בערך "אבות מלאכות וכו'". על דברי המשנה "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", מדקדק התו"ט (שבת פ"ז מ"ב) מדוע לא שונה התנא את המספר כמו שהוא שלשים ותשע? מרן מביא כמה תירוצים עמוקים בזה, אך לפני כן הוא מיישב לפי פשוטו, שכך דרך הלשון להזכיר מספר עגול, כמו "מאה חסר אחת" (נזיר דף י"ט ע"ב).

גם על ידי הכרת ההבדל בין סוגי הלשונות בלשון הקדש, ניתן ליישב קושיות רבות. למשל, בערך "גוי" מביא מרן שנשאל על ברכת שלא עשני גוי, שהרי גם ישראל נקראו "גוי", ככתוב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ (דה"א י"ז כ"א) וכיו"ב? ובאמת מציין מרן שבגלל זה נהג הרב שדי חמד לומר "שלא עשני גוי כגוי הארצות". אולם מרן משיב בפשטות שלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד. בלשון תורה גוי פירושו "עם", ואילו חז"ל קורין כן לאדם פרטי שאינו יהודי. ונוסח הברכות נתקן בלשון חכמים כמו להניח תפלין ולא לקשור טוטפת, המחזיר שכינתו ולא המשיב, וכיו"ב טובא.

אגב, בערך "ילידי הענק" מספר מרן שחיבר בילדותו קונטרס בשם "ילידי הענק", ובו 356 מלים בעלי הוראות כפולות ויותר [ע"ד ספר הענק לר' משה אבן עזרא]. למשל: גָּנָה לשון גנאי, או מלשון אל גנת אגוז ירדתי (שה"ש ו' י"א). ואידי דזוטר, בסוף מערכת היו"ד הוא מביא את כל הקונטרס.

האתרוג וכדור הארץ

אתה מדפדף בספר הלוח ושוב, ומתפעם בעיקר מן המקוריות והפשטות. לעתים חושבים שמה כבר ניתן עוד לחדש בתורה, אך הספר נותן עידוד שיש ויש. בין בתרי הערכים, אפשר לחפור ולמצוא מרגליות של ממש, חידושים מסעירים שעין לא שזפתם עוד, ולא נגע בהם אדם מעולם.

פעמים שחכמות מסוימות משמשות בידי של מורנו הגאון המחבר כרקחות וטבחות לחכמת התורה, והוא מיישב ומבאר על ידם דברים בצורה מקורית. בודאי תרצו דוגמא... אז בבקשה: בערך "אתרוג" הוא מביא בשם הקדמונים שהאתרוג דומה לכדור הארץ, ופקיחי עינא יכולים להכיר בכל שנה באתרוג באיזו נקודה מכדור הארץ יהיו. ולפ"ז מבאר מרן "שהפיטמת כנגד הקוטב הצפוני שהוא למעלה, והעוקץ כנגד הקוטב הדרומי שהוא למטה. ובזה מובן שרוב האתרוגים הכשרים

קינה לזכרון מרן ראש הישיבה פלא הדור והדרו מו"ר הגאון רבי מאיר נסים מאזוז זצ"ל

זהרורית חכמה קדרה
עת נפילת העטרה
אות ואו דמאורות חסדה
והנו כולם במרה.

כי כולם מוכים נדהמים
על מאיר עיני חכמים
גם גדולים ועצומים
ביום בו נקרא למרומים.

יום בו נלקח כל העולם
בו נלקח אורו ונעלם
שהאיר ביקר לכולם
דמעו כנהרות בקולם.

אוי מי יבין השמועה
ומי יורה לעם דעה
להקל משא הרעה
כל תהיה עדה פרועה.

וכל סוגיא שהיא קשה
בפיו יפה היא נדרשה
כנתינתה הוא מפרשה
מגלה אורה ושמשה.

האיר כל מקצועות תורה
בעיון נד ובסכרא
היה כשמש מאירה
שפתו זכה ברורה.

יסודים קשים ומרים
עליו כהרי הדרים
וידום כאין דברים
ועיניו אל השם הרים.

תורת א-ל בפיו שגורה
תלמוד עם תנ"ך קשורה
ידיעה זכה וברה
אחת מהן לא נעדרה.

ויהיו ידיו אמונה
גם כשכל גופו עונה
ונפשו עליו כלענה
רוחו עם הא-ל איתנה.

פתחו לו שערי חכמה
העמיק בם לעמקי ימה
בעיון חדר ותימא
תורתו כולה תמימה.

את צדקתו השם גילה
באשר את חיינו מילא
בהלקחו יום המילה
והיא הוכחה מעולה.

מלך חשבון שר העיבור
גאון אומנות הדבור
בדקדוק ונבכי חיבור
מעיר מלמד לצבור.

ל-ה ולי-ה הם עינינו
הוא ישוב וירחמנו
חננו השם חננו
בהגלות משיחנו.

הכותב בדמעה ובלב כואב ודואב
מתפלל ומתחנן לפני ה' יתברך שמו שיהיו את ארצו ועמו
שלמה משה עמאר
הראשון לציון

צאן קדושים | מרן הרב צמח השתתף בכינוס בבית מדרשו של הגר"י זילברשטיין

בכנס מרגש לילדי ישראל שערך ארגון "לדעת" בבית מדרשו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, השתתפו מאות ילדים שנבחנו על מסכתות משניות.

לכבוד המעמד הוזמנו במיוחד מרן הגאון הגדול הרב צמח מאזוז שליט"א ובנו, הגאון הרב מצליח חי מאזוז שליט"א - ועוד מקרובי משפחתו של מרן ראש הישיבה זצוק"ל.

בדבריו בכנס שיתף הרב צמח את הילדים והמלווים בסיפור מופלא מימי ילדותו של מרן, כשהיה בן שבע שנים בלבד. הוא למד תוספות קשה - פעם ראשונה לא הצליח, פעם שנייה גם לא, בפעם השלישית הצליח להבין לבד. כשניסו לעזור לו לפני כן - הוא סירב ואמר: "אני רוצה להבין לבד, לא שאחרים יסבירו לי".

המסר מהסיפור היה ברור: עמל התורה ויגיעה עצמית הם המפתח לגדולה אמיתית. הרב צמח הדגיש בפני הילדים שזהו יסוד בדרכו של מרן ראש הישיבה - שהתמיד ויגע בתורה מילדות ועד יומו האחרון.

הגר"י זילברשטיין שליט"א, שישב על הבמה והאזין לסיפור, התרגש מאוד. בסיום הדברים פנה אל הרב צמח וביקש ממנו להעלות את הדברים על הכתב, והוא, ידאג שהסיפור והמסר יגיע לכל בית בשכונת "רמת אלחנן" בה הוא מכהן כמרא דאתרא.

עיני עיני | תלמידי תלמוד תורה 'מאור ישראל' זוכרים את מרן ראש הישיבה

בצער עמוק, נפרדו תלמידי תלמוד תורה 'מאור ישראל' מגדול הדור ונשיא המוסדות, מרן ראש הישיבה זצוק"ל, שלאורו הלכו כל השנים ולאורו נלך עד ביאת גואל.

לציון שבוע לפטירתו, התקיימו בת"ת מגוון יוזמות חינוכיות ופעילויות להשרשת דמותו הגדולה בלבבות התלמידים. עוד בתחילת השבוע הדליקו הילדים נר נשמה לעילוי נשמתו הטהורה של מרן במעמד מיוחד עם המחנכים, ולאחר מכן ישבו לאמירת פרקי תהלים ומשניות, תוך כדי הסבר על משמעות המעשה והכוח האדיר שיש לתשב"ר בתורה ובתפלה. ביום רביעי לשבעה אף יצאה קבוצת תלמידים בליווי מחנכים למסע תנחומים אל ביתו של מרן, שם שמעו על קדושתו, שקדנותו, הנהגותיו הנעלות ומסירותו לעם ישראל. "הילדים חזרו נפעמים", מספר אחד ההורים.

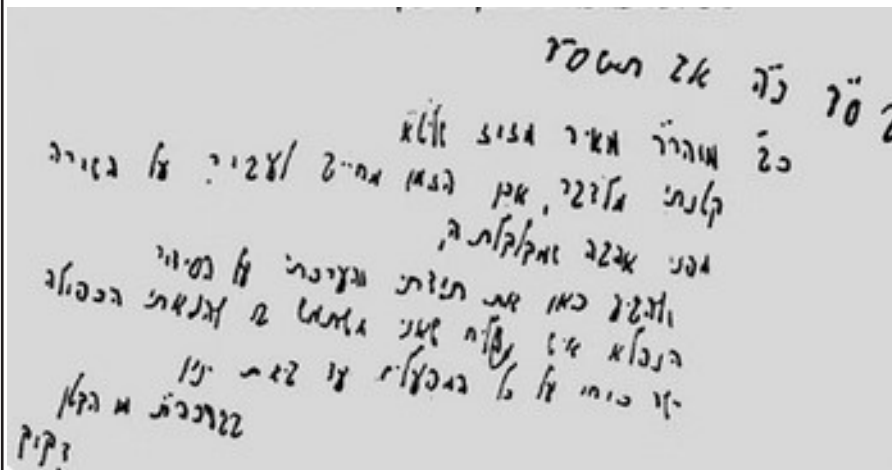

במקביל, הושקה יוזמה מרגשת בשם "משנה למרן", במסגרתה יילמדו התלמידים "פרקי אבות" במספר מסלולים עם הגרלות ופרסים. המחנכים מספרים על התלהבות עצומה: "התלמידים חשים שליחות. הם מבינים שלא רק לומדים - אלא ממש עושים נחת רוח למרן". "זכותו הגדולה של מרן תגן על התלמידים ועל כלל עם ישראל", אומרים בצוות החינוכי. "ובעזרת ה' נזכה להמשיך לאורו וללכת בדרכו המאירה עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן".

"להנאתי הכפולה" הגאון הצדיק הרב דוב קוק על הסידור המדויק "איש מצליח"

במכתב הידוע ששיגר הגר"ד קוק שליט"א אל מרן זצ"ל מיום כ"ה אב תשס"ד, כה כתב הרב שליט"א:
 כבוד מהר"ר מאיר מאזוז שליט"א
 קטנתי מלדבר, אכן הזמן מחייב לעבור על השורה מפני אהבה שמקלקלת, ולהביע כאן את תודתי והערכתי על הסידור הנפלא איש מצליח שאני משתמש בו להנאתי הכפולה. יישר כחו על כל המפעלים עד ביאת ינון.
 בברכת התורה
 הקטן דב קוק

עתה, לאחר פטירתו של רבנו הגדול זצוק"ל [כ"ו ניסן תשפ"ה] ביאר הגר"ד לתלמידו מה כוונתו במילים "להנאתי הכפולה". וכך אמר:
 "זה גם עוה"ז וגם עוה"ב, זה גם דקדוק בפועל, הסידור הזה יותר נוח להשתלט על הדקדוק, וישנה תועלת נוספת, שע"י הדקדוק יש יותר חיבור רוחני וכוונה בדברים שאני אומר... בלי דקדוק קשה להתחבר למילים, אני מרגיש שאני יותר מדקדק אני יותר מחובר למילים, זה לא רק דקדוק, בלי זה, זה פחות כוונה... וזה שייך לעוה"ב, ולכן אמרתי את זה... חס ושלום לחשוב שזה רק דקדוק..."

בני הגולה | עצרת השבעה שקיימו יהודי צרפת לזכרו של רבנו הגדול

עצרת זכרון מרכזית לציון השבעה להסתלקותו של מרן ראש הישיבה רבנו הגדול זצוק"ל, התקיימה בצרפת בבית הגאון הצדיק רבי בוגיד סעדון זצ"ל ושודרה באמצעים הטכנולוגים לכל הקהילה היהודית במדינה, ונשאו בה דברים הגאונים; הרב שמואל חורי, הרב מיכאל אלון, הרב רפאל כהן, הרב עמנואל טרבלסי, הרב לוי מטוסוב, הרב יצחק יוסף פזנר שליט"א.

בהיכלי התורה | הגאון רבי אליהו מאדאר בביקור בעיר חריש

בעיר חריש, אחת הערים הצעירות והמתפתחות ביותר מבחינה תורנית, נערך השבוע ביקור מרומם ע"י הגאון רבי אליהו בנימין מאדאר שליט"א, במסגרת מסע שיעורים נרחב בכל רחבי הארץ בתורתו והנהגתו הגדולה של מרן זצ"ל. במהלך ביקורו בעיר, פקד הרב שני כוללים מרכזיים והתקבל על ידי ראשי הכוללים והאברכים.

בכל כולל, פתח הרב מאדאר בשיעור עיוני הלכתי בתורת רבנו, ובמהלכו האריך הרב להראות לציבור המשתתפים את דרך הפסיקה של רבנו וכיצד היה מברר את ההלכה בעין בוחנת ומתוך יראת הוראה גדולה. לאחר השיעורים, נשא הרב דברי חיזוק והתעוררות לזכרו של מרן זצוק"ל.

גם אם יבוא המשיח אל תפסיק אותי | הגאון הרב ליאור כהן בשיחה מיוחדת

בישיבת "כרם ביבנה" נערך מעמד מיוחד לזכרו של מרן ראש הישיבה רבנו הגדול זצוק"ל, בהשתתפות חתנו נאמן ביתו ראש ישיבת "מאור יוסף" הגאון רבי ליאור כהן שליט"א.

במהלך המעמד, שנערך בהשתתפות כלל תלמידי הישיבה ורבניה, נשא הגאון הרב ליאור שיחה ייחודית שעסקה בדמותו של חמיו הגדול - מהקודש פנימה, בה נגע בדרכו בתורה, עומק עיונו, עוצם בקיאותו, וקדושתו.

את המעמד פתח ראש הישיבה הגאון רבי גבריאל סרף שליט"א, שציין בדבריו את הקשר המתמשך שבין מרן ראש הישיבה זצוק"ל לבין ישיבת כרם ביבנה - קשר שהתבטא בביקורים מיוחדים שערך רבני הישיבה בביתו של מרן, בשאלות הלכתיות והשקפתיות שהועלו לפניו, ואף בשיעורים שנשא מרן בפני תלמידי הישיבה בעבר.

במהלך דבריו שיתף הגאון רבי ליאור סיפור מאלף מתקופה סמוכה לאחר פטירת הרבנית ע"ה. אחד מבני משפחתה הגיע לבית מרן זצוק"ל וביקש לשוחח עמו בעניין מסוים. בני הבית הכניסו אותו אל מרן, אף על פי שבאותה שעה היה שקוע בלימודו. לאחר שיצא, פנה

מרן אל בני הבית ושאל בתמיהה: "מדוע הכנסתם אותו באמצע הלימוד?", והוסיף להם בלשון זו: "כשאני באמצע הלימוד - גם אם יבוא המשיח, אל תפסיקו אותי!".

בכניסה לאולם הישיבה, נערכה ביוזמת קרן 'להאיר' מכירה מיוחדת של ספרי מרן זצוק"ל. דוכן הספרים הציג בין היתר את סדרת ספרי 'ארים נסי' על הש"ס. רבים מתלמידי הישיבה רכשו את הכרך 'ארים נסי' - קידושין, המסכת הנלמדת כעת בסדר הלימוד המרכזי בישיבה.

לאורו ובדרכו | עצרת הזכרון בבית המדרש "דרכי הוראה לרבנים" בירושלים

עצרת זכרון גדולה התקיימה בעיה"ק ירושלים בבית המדרש "דרכי הוראה לרבנים" מייסודו של מרן הראשון לציון הגר"מ אליהו זצוק"ל. נשאו דברים בעצרת: הגאון הרב אליהו בנימין מאדאר שליט"א, הגאון רבי אביה שמריה חדוק שליט"א וראש בית המדרש הגאון רבי יוסף אליהו שליט"א.

לאורו ולזכרו | הגאון רבי ידידיה שלמה זעפרני שליט"א בשיחת זכרון

כינוס זיכרון מיוחד נערך בשכונת בית וגן בירושלים, במהלכו נשא הגאון הגדול רבי ידידיה שלמה זעפרני שליט"א נשיא איגוד הקהילות "עמלי התורה", דברי זיכרון על מרן ראש הישיבה זצוק"ל. בדבריו שיתף מזכרונות אישיים ומקשר הלכתי וציבורי שנמשך לאורך עשרות שנים עם מרן.

הגרש"י גם הזכיר בדבריו את נושא הדקדוק וההיגוי הנכון באותיות לשון הקודש, וסיפר לציבור כי גם הוא מקפיד על היגוי האותיות כדעת מרן וכמנהג אבותינו ע"ה בקריאת שמע ובפרשת זכור.

לצדו נשא דברים תלמידו של מרן ראש הישיבה - הגאון רבי אליהו בנימין מאדאר שליט"א, שהרחיב על דרך ההוראה של רבנו.

אבן תזעק | הוקמה המצבה על ציונו של מרן ראש הישיבה זצ"ל

במלאת השבעה להסתלקותו לגנזי מרומים של מרן ראש הישיבה רבנו הגדול זצוק"ל התקיים במעמד תלמידים ובהם גדולי תלמידיו שליט"א ובני המשפחה הקמת המצבה על קברו שבבית העלמין פוניבז'.
נוסח המצבה המלא שנכתב במדויק על פי צוואתו, והוא ספר מוסר חי לענוה ופשטות:

פ"נ

המזוכך ביסורין

ר' מאיר בן כמסאנה

והרה"ג ר' מצליח מאזוז זצ"ל

מייסד וראש ישיבת "כסא רחמים"

בתוניס

נלב"ע ביום כ"א לחודש ניסן

בשנת תשפ"ה

"ואני קרבת אלקים לי טוב"

נוסח המצבה על פי צוואתו

תנצב"ה

נולד בי"ג ניסן התש"ה

המזוכך ביסורין
ר' מאיר בן כמסאנה
הרה"ג ר' מצליח מאזוז זצ"ל
מייסד וראש ישיבת "כסא רחמים"
בתוניס

נלב"ע ביום כ"א לחודש ניסן
בשנת תשפ"ה

"ואני קרבת אלקים לי טוב"

נוסח המצבה על פי צוואתו

תנצב"ה

126 מטר | השלט הענק שנתלה על בנייני הישיבה בבני ברק

שלט ענק בגודל 126 מטר נתלה על בניין ישיבת כסא רחמים, עם ציטוט מצוואתו המרטיטה של מרן ראש הישיבה רבנו הגדול זצוק"ל: "אל תבכו למת ואל תנוודו לי, בכו בכה להולך בטל, שמבזז את כל ימי חייו ללא מטרה".

נר תמיד | לקראת יום השלושים הותקן נר תמיד בציון הקדוש

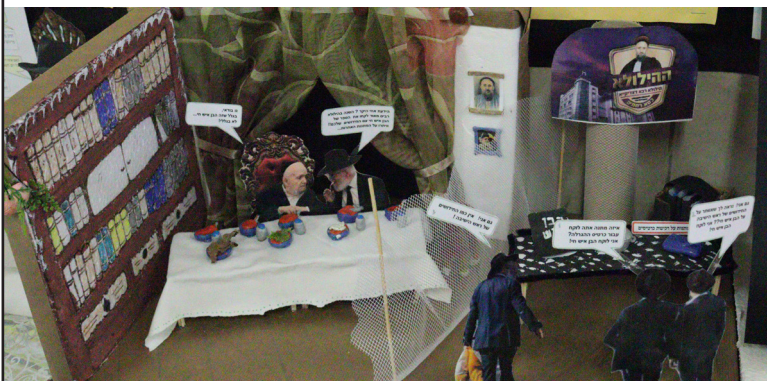
לקראת יום השלושים להסתלקותו של מרן ראש הישיבה רבנו הגדול זצוק"ל הותקן בציונו נר תמיד, את הנר חנך והדליק הגאון הרב אליהו בנימין מאדאר שליט"א מתלמידיו המובהקים של רבנו.

צאי לך בעקבי הצאן | תערוכה חינוכית לדמותו של מרן זצ"ל בבית הספר 'ותתפלל חנה'

בבית הספר לבנות "ותתפלל חנה" בבני ברק, הקרוי על שמה של אמו של מרן ראש הישיבה זצ"ל, נערכה תערוכה מיוחדת ומרגשת, בה כל תלמידה הציגה מיצג הקשור לסיפור חייו של מרן זצ"ל. דרך המיצגים המקוריים, הבנות התחברו לדמות הגדולה ולמדו על מידותיו הנעלות.

המיצגים כללו אנקדוטות מחייו של מרן זצ"ל, תיאורים של מסירותו לתורה, ענוותנותו, ויחסו המיוחד לתלמידיו. הבנות השקיעו מחשבה רבה ביצירת המיצגים, והתוצאה היתה מעוררת השראה.

יומנויות את לבנו נאמן לפיך

אשנב למסכת חיים מופלאה
סוערת ויוצאת דופן הנפרשת
על פני עשרות שנים וחוצה ימים
וארצות - מעיר הבירה תוניסיה
עד לבני ברק, מראשות ישיבת
חב"ד עד ל"כסא רחמים".

יומן הגאון הנאמן
רבנו מאיר מאזוז זצ"ל
נהפוך

ספר
לב נאמן

מסע חייו המרתק
כפי שתיעד בכתב ידו

להשיג בחנויות "אור החיים"
ובישיבת "כסא רחמים" 050-4158565

בעיצוב מפואר ומרהיב בליווי תמונות ומסמכים נדירים

הוצאת אור החיים

בשורה
מובה
לשוהרי
תורה

הספר הראשון שיוצא
מאשר השאיר אחריו ברכה
מון ראש הישיבה גאון ישראל
רבנו מאיר מאזוז זצוק"ל

ארים נסי בבא מציעא ח"ב

חידושים בעומק העיון לצד הערות קצרות, ביאורים
בפשט לצד הגהות קולעות.
בסוף הספר מופיע "קונטרס הכללים" - מאות
כללים מקוריים שהתבארו בהרחבה בתוך הספר,
אשר בידיעתם תתיישבנה קושיות רבות.

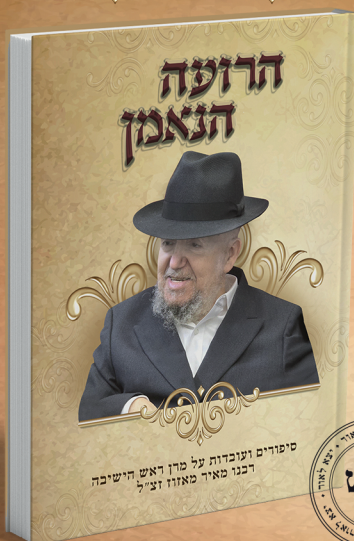

כרך זה המכיל כ-600 עמודים בא
כהמשך ל"ארים נסי" על בבא מציעא
ח"א שיצא בחיי מון המחבר, והוא
כולל חידושים מפרק שלישי עד סוף
המסכת. ספר זה הוגה על יד מון זצ"ל
בשנה האחרונה לחייו.

ניתן להשיג :
050-4158565

בסיעתא דשמיא יצא לאור ספר "הרועה הנאמן"

סיפורים * עובדות * הנהגות
על מון ראש הישיבה רבנו מאיר מאזוז זצ"ל

ניתן להשיג בחנויות הישיבה
או בטלפון | 054.8440748 * 052.7194335

058.6000441